

799.267

Др. Тиміш Олесіюк

ПІВНІЧНІ МЕЖІ
УКРАЇНСЬКОЇ
МАТРІНОЇ ДЕРЖАВИ

Др. Тиміш Олесіюк

ПІВНІЧНІ МЕЖІ
УКРАЇНСЬКОЇ
МАТРІНОЇ ДЕРЖАВИ

C. M. Osborn - Osborn

ВСТУП

У трьохчленній формулі - /нарід, влада, територія/ - обіймаючій істоту поняття державности, лише перші два складники можуть уже й нині вважатися остаточно зясованими в свідомості українського суспільства.

Так, нині, в наслідок минулих історичних подій, український нарід це вже окремий національний організм, з окремими культурно-історичними та політичними завданнями, це живий державотворчий суб'єкт, що стремить до звільнення зпід чужинецького ярма та має незломну волю забезпечити собі незалежну державну владу. Національно-культурна самостійність та державно-політична незалежність на ґрунті народоправства це вже непорушні догмати в українському символі віри.

Однак, такого необхідного догматизування ще зовсім немає в стосунку до третього черозривного складника поняття державности - української території.

Українська Батьківщина - конкретний об'єкт українського патріотизму; українська земля - природньо-географічний терен життя та праці українського народу; земля рідна, найменшу пядь якої кожний українець мусить грудьми своїми боронити, - все це не має ще в свідомості сучасного українського суспільства свого ясного, точного образу, своїх установлених меж, свого чинно-програмового змісту...

Загально-синтетичну Батьківщину-Україну сучасний українець заступає туманною уявою, основою на партикулярних вражіннях рідного села, повіту, губернії... Така почуттєва основа поняття України, звичайно вже в стані запалити патріотизмом українські серця, однак вона ще зовсім невиспичана для розумового розрішення завдань, які ставить біжуча вільна українська боротьба. Українське суспільство при конкретному ставленні своїх територіально-політичних постулатів все ще беззастійно бореться в колі ідей та відомостей, що засягнені з чужих, ворожих джерел, осяянені чужою наукою, чужою державно-політичною практикою.

Чужі поняття про "Малоросійський" Край з п'ятьма чи дев'ятьма губерніями, як привид, висіли над діячами Української Центральної Ради, коли вони видавали акти такого значіння, як Третій Універсал, де зні словеском не згадано було про східні українські землі з Кубанню на чолі, де Крим свідомо було винесено по-за межі Української Держави...

Нині в свідомості українського загалу стару "Малоросію" заступила нова большевицька формула "У.С.Р.Р." і лише теоретично-академічний характер має ризикана інколи фраза про Україну в етнографічних межах. Зрештою ця фраза сама по собі дуже сумнівної вартості, про що буде річ нижче, не дає жадної можливості наблизитися до точнішого з'ясування дійсної української національно-державної землі, не творить жадного конкретного політичного програму та не допомагає нічим реалізуванню українського державного будівництва. Бо-ж, що конкретно значать, в устах вживаючих цю фразу, межі "етнографічні"? Які вони? Де конкретно переходять? Хто їх, коли й як встановив? Хто їх, наразті, з українців точно знає? Чи ці "етнографічні" межі мають обов'язок охопити всю українську Державу, територію? Чи Одеса з околицями, Крим, Донецький Водозбір з цих "етнографічних" межах чи поза ними?

Яка б не була відповідь на ці питання, одне можна з певністю ствердити, що в сучасний мент, фраза про "Етнографічну Україну" просто лише прикриває повну відсутність чи непродуманість нашим суспільством територіального українського програму. Це небезпечна прогалину в українській національно-державній ідеї, це її ахілсова пята, яка може бути для українського народу такою же фатальною, як згубними були, в очах історії, неправильні територіальні програми інших народів.

Ідеал територіального оформлення українського народу та його Держави мусить бути так же тверезо, гармонійно та логічно сконструований як і вся решта української ідеї. Не чужі, накинені українському народові, ідеї, дані та потреби мусять бути матеріалом для українського територіального програму, але дані, оперті на об'єктивному українському досліді, але потреби життя й розвитку українського національного організму, але ідеї людяності та міжнародної справедливості.

Само собою зрозуміле, що справа окреслення України в територіальному відношенні не може наступити раптово, аразу, в остаточному вигляді, - це буде лише наслідком дальшого розвитку української історії. Однак вже зараз, в інтересах правильного розрішення проблем біжучого політичного життя, українські провідні кола, а особливо урядові чинники мусять мати певну систему напрямних положень певні уплановані рішення територіальних питань.

Розвідка ця має на меті посилено освітлити проблему окреслення меж української державно-національної території лише з північної сторони. Це тим більш являється необхідним, що власне з півночі йде найбільша загроза самому існуванню українського народу, що власне тут відділення України в самостійний державний організм напотикує найрешучіший спротив, що власне тут найбільш затерті, неясні природні та психологічні межі поміж Україною та її сусідами. Події минулих років з часу відродження української державності, не створили тут що до державно-територіальних меж яких будь-яких доконаних фактів, об'єднаних ту чи іншу сторону, в міжнародному обов'язі. Тут все ще відкрите, неясне, спірне. Українська національна культура, політика, економіка, стратегія - всі вони мають тут багато дечого до засвоєння, до вирішення.

Приймаючи до розважань над зазначеною темою, перш за все мусимо з'ясувати, коли й при яких обставинах можливе фактичне поставлення проблеми територіального окреслення України з півночі? Відповідь на це питання може бути різна в залежності від різних принципових поглядів на майбутній перебіг та характер українського державно-національного руху. По суті погляди ці можна звести до двох основних теорій: 1/ еволюційної та 2/ революційної.

Згідно першій, еволюційній теорії, українське життя мало б розвиватися в рамках Російської Держави, чи то в її сучасній формі СРСР, чи в якійсь іншій формі. Територіальне оформлення українського політично-державного організму та й саме цілковите відділення від Росії мало б наступити згодом, мирно, в наслідок "списову", мирного обопільного порозуміння України й Московщини на відомому принципі "самоопределение, вплоть до отделения..."

Визначення північних меж України в такому разі відбулося б або на підставі постанови відомітих міждержавних московсько-українських органів, або на підставі переведеного плебісциту населення. Еволюційна теорія приймає за факт не тільки те, що український народ спокійно переживатиме ті ж самі історичні перепетії, що й решта населення Росії, але також і те, що московський народ спокійно прийме під дагу національно-культурне та політичне усамотіння українського народу, ба

навіть державну незалежність України. Така еволюційна теорія ложить в основі психології всіх тих українських груп, які стоять на ґрунті угоди, примирення з Московщиною.

Серед сучасного українського суспільства ця "еволюційна" теорія має ще досить широкий кредит, мимо того, що ні факти минулини України, ні сучасність зовсім не дають підстав до уявлення так ідилічного укладу українсько-московських стосунків. Еволюційна теорія - це вислід політичної недозрілості певних шарів українського суспільства, османтичної віри в "добродушіє" москалів та звєвіри у власні сили української нації. Еволюційна теорія - це сучасний епігон національного українофільства і практичний програм її - це програм, випрощування ласки та подорож у "старшого брата"...

Другу, - революційну точку погляд, прийняла та частина українського суспільства, яка ще перед першою світовою війною провадила підпольну революційну антиросійську роботу, яка в часі війни стромила до мілітарної поразки Росії, а в загально-російській революції бачила й реалізувала можливість державного усамоствінення України.

Цій революційній частині українського суспільства досвід двох-трьох десятилітнього перебування України під Московщиною, досвід сучасності, ясно каже, що нема жадної підстави думати, щоби москалі колись попустилися свого "месіанізму", своєї ідеї "трієдинаго русскаго народа", своєї мрії за єдину імперію від Балтики по Камчатку; що тільки з б р о й н а с и л а може забезпечити українському народові вільний розвиток у вільній державі українській, що іншого шляху до волі, окрім шляху кривавої збройної боротьби, немає. Або пан, або пропав...

І віра в сили свого народу, віра в його правду людську створила ті прекрасні героїчні сторінки української історії, що перегорнулися на наших очах. Творить вона революційний чин і нині на теренах під чужинецькою окупацією і на чужині, на еміграції. Не хитроеньке пілабузництво до москалів, не єдиний всесоюзний "котлолок", приведе до самостійної держави української, а революційний зріє українських має проти чужинецьких гнобителів, а переможна війна в таких чи інших міжнародних обставинах.

Територію України, її межі, може визначити або переможне українське військо, або ніхто їх ніколи не буде визначати. Тільки сила українська зможе змусити москалів шанувати державні межі України, так як нині вони шанують межі інших держав. Лише при такому революційному ставленні української державної справи можливе й практично необхідне зовчасне обміркування всього, що стосується до української державної території та її границь. В протизному разі все це було б лише романтичним мрієництвом без жадного реального ґрунту. Хто рішуче, революційним чином стремить до побудовання Української Державности, той одночасно мусить опрацьовувати і територіальний український програм.

Як саме Державне незалежне існування України не може бути нічим іншим, лише результатом побідної збройної боротьби та диктату ворогам України, так і накреслення північних меж не може бути нічим іншим, як тільки українським диктатом Московщині. Це являється життєвою необхідністю України, що мусить бути продиговане москалям - українці мусять добре знати наперед. Кожна деталь цього диктату мусить бути добре продумана, добре засована, добре об'єктивно обґрунтована та усправедливлена. Диктат мусить бути справедливим із міжнародної точки зору, а і н в ж е д н о м у р а з і н е с м і є б у т и д і й с н о ю к р и в д о ю д л я н a ш и х п р о т и в н и к і в - м о с к а л і в. Тільки справедливі границі, не будуть, самі від себе, причиною дічних міжнародних конфліктів, тільки об'єктно дійсно необхідних, справедливих меж одверить українське військо, внутрішньо скріпить ціле українське суспільство.

Які ж властиво принципи сучасна правна свідомість людства вважає за справедливі та стосовні при визначенні державних територій та меж, та які з них можуть бути примінені при нашому розмежуванні з Московщиною?

---o---

Щойно було вказано, що створення Української Незалежної Держави та територіальне її оформлення має своєю неухильною передумовою фізичну перемогу українців у війні з москалями. Однак ця фізична перемога сама по собі, не може бути морально-вистачаючою причиною та підставою при визначенні границь. Принцип оружної сили, насильного завоювання, який супроти нас від сотень літ практично застосовують москалі, при корисній для України зміні обставин не сміє бути обернений проти тих же москалів. Застосування завоюницького права при визначенні українських границь в корені підірвало би моральні основи всієї сучасної української визвольної боротьби, позбавило б її загально-людських симпатій.

Завойовництво, в разі дійсного примінення його тут, не далось би нічим замаскувати, жодними гарними словами, жодними деклараціями. Українські границі мусять бути українським диктатом, однак диктат цей мусять спиратися не лише на фізичну силу українську, але й на силу моральну.

---o---

Від початку віків при міжнародному та міждержавному розмежуванні першорядну роль відіграють всілякі природні географічні бар'єри. Океан відмежовує Англійську метрополію від її дочерніх Держав - Канади, Австралії, Південної Африки. Моря та великі озера завершують територіальний розвиток численних народів Європи. Дунай - природня південна границя Румунії; Піреней розділяють Французів та іспанців; Альпи - стіна поміж німцями, італійцями та французами. Велика смуга пустель та гірських хребтів відділяє світ східних хинських від західно-європейського. Такі реально-існуючі природні межі поміж народами мусяли би вважатися за ідеальні, не потребуючі жодного обґрунтування. Їх однак Україна не має.

Це служить в значній мірі для вжитку ворогів українського народу, які на цьому факті часто ґрунтують твердження про неможливість й взагалі відділення України від Московщини, неможливість взаємного їх розмежування без істотного порушення життєвих інтересів московського народу. Україна та Московщина лежать, мовляв, на одній і тій же природній території Східно-Європейської низини, якої природніми межами не посунуть можуть вважатися лише Карпати, Чорне море, Кавказ. Поміж Україною та Московщиною немає будь яких природних граней, які могли би послужити за границі. Виділенням України з Росії в окрему державну одиницю закривається природній вихід з переважачої частини Східно-Європейської низини, заселеної москалями, до теплого Чорного моря. Україна поруч з іншими державними творами, як Прибалтики так і Кавказу цілковито відділяє Московщину від Європи, спихає її на становище Азійської або Євразійської держави. З таким положенням, з такою деградацією не може, мовляв, примиритися московський народ, який стрімиться повсякчасно до утримання безпосереднього контакту з Східною Європою, чому перешкодою служить держава Україна - Звідси неминучість з майбутністю кровних війн, тяжких для Московщини, але цілковито руйнуючих й Україну, для якої з остаточною висліді, завдяки їй, в два рази менш чисельному, ніж московське, населенню, нема нічого іншого з перспективою, окрім поразки та повного підпорядкування Московщині. Порушення

органічної політичної цілості на Сході Європи, цьому єдиному природному терені, в рівній мірі шкідливе для розвитку як українського, так і московського народу. Єдиний, мовляв, в інтересах миру, поступу та культури, вихід з цього положення - це затримання й надалі політичного зв'язку поміж Україною та Москвою, еventуально в формі федерації. Така федерація йшла би, мовляв, якраз в напрямку сучасних державно-політичних течій серед загалу людства. Коли нині держави, вже самостійно існуючі, добровільно обмежують свій суверенітет на користь таких міжнародних установах, як наприклад "Об'єднання Націй"; коли в інтересах, подиктованих спільним природно-географічним положенням, виникають такі ідеї федерації, як Іан-Европа, - то, мовляв, державна парцеляція Східної Європи була б явищем цілком реакційним, подиктованим лише нездоровим розвитком міжнаціональних шовінізмів... Проголошене Вільсоном право народів на самовизначення не може бути жадним абсолютом, а мусить підлягати певним застереженням та обмеженням, хоч би їх доводилося переводити й через примінення фізичної сили...

Тут можна було би до безконечности наводити всіляку подібну аргументацію, якої вживають всі ті, кому з яких будь причин не вигідне реалізування санкціонованого вже людським сумлінням права народів на самовизначення, аж до відділення... Однак, все це остільки добре знає загалу українського суспільства із суперечок з москалями, що повторювати тут немає жадної потреби. Істоти речі аргументація така змінити вже не може. Во ж дійсно. Говориться про природно-географічну єдність Східно-Європейської низини та відсутність природних меж поміж Україною та Московщиною, яко про аргумент проти самоствітнення України, а одночасно згадується той факт, що сама Східно-Європейська низина це тільки частина загальної низини Північно-Європейської, єдиної в природному відношенні. Природні межі на тій низині відсутні не лише у Московщині від України, але й далі на захід у поляків, німців, французів, голандців, бельгійців. Аргумент відсутности природних меж, сьогодні звернений москалями проти українців, звернений рівнож проти фіннів, естів, латишів, литовців, поляків...

Окрім того, ні сучасність, ні минувшина не дає нам зразку держави, яка мала би виключно природні межі. Побіч меж природних завжди держави мають межі, що не спираються на жадних інших основ, окрім міжнародних договорів. Стремління деяких народів досягнути для своїх держав так звані природні межі, хоч би й через голови інших народів, єсть не що інше, як небезпечний для загалу людства імперіалізм, якому в розвитку немає меж.

Москалі нині вважають, через голову українців, Чорне море своєю природною державною межею, одсунення від якої Україною трактується, як найбільшій собі кризду. Але- ж, як вказують факти подій минулої історії, російський імперіалізм не обмежувався лише Чорним морем, бо ж воно лише закритий басейн з виходом в Дарданеллах. Чи вихід власне з цього Чорного моря до Середземного - "Константинополь и проливи" - не було одною з тих цілей, для яких Росія кинула в кризову бойню першої Світової війни десятки мільонів людей? Чи не та ж Дарданельська проблема стоїть нині в центрі політичних домагань сучасного Уряду СРСР? Чи природному виходу з Східно-Європейської низини до теплого моря перешкоджає тільки самостійна Україна чи може й незалежні балканські держави, незалежний Кавказ, Персія над теплим Перським заливом?

Незалежна Україна в ряді Балтійсько-Чорноморських держав стає поміж Московщиною та Європою та дезорганізує москалів до положення зв'язків, проти чого, начеб, москалі готові на смерть вічно битися. Чи ж дійсно так болюче для Євразійської Московщини одірвання від "гнилої Європи"? Які власне особливі інтереси московського народу втянуть його з Західною Європою, що йому треба обов'язково мати державний кордон

як найдалше за Вислою та Дунаєм? Без яких власне західно-європейських продуктів москалі не можуть існувати? Чи євразійське географічне положення Московщини дійсно вже так тяжке, безвихідне, що москалям лишається тільки завойовувати різні європейські народи? Чи на тих євразійських справжніх московських теренах не може вже творитися жадна культура, навіть така, як у дійсних географічних азятів-японців?

Поміж Московщиною та її сусідами нема ні піднебесних гір ні безмежних морей, але при веденні нею завойовницьких війн з ріжними "самостійницькими" народами на чолі з Україною, чи не перетворюються зчасом в нові безчисленні геройські Тернопіли оті, дійсно незначні природні граничні перепони? Чи остаточну перемогу над непереглядними перськими ордами старожитні греки здобули завдяки своїй чисельній перевазі?

Коли незалежні нації в своїх інтересах нині стремлять до створення ріжних федерацій та свобідно обмежують свій суверенітет, то чи не було би дійсним поступом, уможливити те ж саме по своїй виключно добрій волі робити й Україні? Настирливе бажання москалів все це самім робити в імені України та начеб в її інтересах, навіть через насильство, чи не являється новітнім повторенням "поступової ролі Миколи I - цього колишнього "жандарма Європи"?

Україна не має на своїй північній границі визначних природних барерів, однак, кожний маненький потік стає тут безоднею, що цілковито відділяє москалів від українського народу. Природньо-географічна аргументація москалів проти українських границь єсть одночасно аргументацією проти існування української держави. Цю аргументацію розв'язують, як дим, факти життя.

---0---

До принципів природньо-географічних близько підходять, по суті своїй, п р и н ц и п и е к о н о м і ч н і, яких застосовується при територіальному окресленні держав. Економічні інтереси сучасних народів, сполучених поміж собою безліччу найрізноманітніших зв'язків, різнож знаходяться поміж собою в цілковитій залежності. В тій власне економічній сфері, більш ніж в якій будь іншій, ціле людство на землі творить одну нерозривну цілість, живе одним життям. Однак природньо-географічні, політичні та культурно-історичні обставини привели до того, що й ціле економічне життя людства укладається не по одних якихось загально-обов'язкових зразках чи шаблонах, а творить ряд природньо-економічних груп та центрів, відповідно ріжній функціональній спеціалізації. Всілякі зміни в існуючому розкладі економічних сил та чинників не відбуваються, звичайно, непомітно та безболізно для зацікавлених народів, а приводять за собою вужче чи ширше закреслені, кризи. Повстання нових державно-політичних організацій економічні моменти або сприяють або стають на перепоні.

В стосунку до справи повстання Української Незалежної Держави - противники її рівнож широко уживають економічної аргументації. Найулюбленишим аргументом москалів являється твердження, що спільне економічне життя України з Московщиною на протязі сотень літ витворило поміж ними таку органічну економічну єдність та взаємочинність, що усамотійнення України, а, що за тим іде, розірвання економічної єдності з Московщиною, було би катастрофою для обох сторін. Економічно, ані Україна без Московщини, ані Московщина без України, не можуть існувати та нормально розвиватися і неминуче мусять опинитися в ролі колоній для західно-європейського промислового світу. Зокрема, відділення України від Московщини митним кордоном неминуче приведе до катастрофального упадку руху економічної вміни. - Московський промисел зазрє без донецького вугілля та руди, українське цукроварство та хліборобство не матимуть збуту в Московщині. Росія, яко держава, вимагає економічного виходу через порти Чорного моря на широкий світ, без цих портів вона неминуче економічно задупитиметься.

Ці аргументи завжди були в основі російських позицій що до окреслення території України. Ними пояснюється проект російського тимчасового уряду у літі 1917 року про автономію України в складі лише п'яти середнь-придніпрянських губерній. Ними керувалися більшовики, домагаючися на переговорах в літі 1918 року, щоби Донецький басейн з портами Азовського моря та Кримом опинилися по-за межами України. Ними керуються нині й більшовики, переводячи спеціальну колонізаційну політику, яка має на меті відсунути український народний масив від Чорного моря та Донецького басейну.

Тут не місце піддавати критиці економічну московську аргументацію проти державності України. Розпалася на наших очах на свої складові національні частини Австро-Угорська Імперія, яку економісти, не гірші від російських вважали колись рівнож за непорушну економічну цілість, - жадної катастрофи від цього для всіх народів бувшої "Москутної" держави не сталося. Невірно не буде жадної катастрофи і при відділенню Української Держави від не менш москутної радянської держави. Для України безперечно дійсною катастрофою являється власне сучасне перебування її разом з Московщиною в єдиному СРСР. Рівнож і після упадку більшовицької влади для України, без сумнів, з економічного боку буде найбільш необхідним як найскорше вирватись із звязку з Московщиною, яка так звикла до паразитування на українському організмі. В справі державних кордонів українська сторона не має жадної потреби обгрунтування їх якими-будь економічними аргументами, українські політики та економісти мусять тільки змійти відповідно розкрити та відбивати аргументи російські.

--o--

На чергу приходять під розвагу принципи державно-правного та культурно-історичного характеру. Принципи ці в цілому світі мають нині повну життєву вагу та вартість, однак, на жаль, серед українського суспільства знаходяться в стані повного занедбання. Український народ, з його сучасними державно-політичними змаганнями, як для чужинців, так, на жаль і в очах значної частини самого ж українського суспільства виявляється якимсь безбаченком, - народом "не історичним", в правно-державному розумінні без жадної культурно-історичної традиції.

Через негування українцями своїх правно-історичних державних аргументів, москалям легко затримувати, в очах загалу правно-думаючого людства, позицію правного посідача цілої Східної Європи, до якого, мовляв, зголошуються з різними безпідставними претензіями всілякі нові, невідомі історично люде - якісь українці. Знамениту службу москалям робить тут московська історична наука, яка старий Київський період української державної історії, просто анектує для московської історії, литовсько-польський період замовчує, або спреларовує в специфічно антипольському напрямку, а період Гетьманщини й до наших днів представляє, як природне "возсоединеніє Русей" та боротьбу вірного "малоросійського" племені з різними злочинними, зрадницькими "мазепинствами", продуктами чужинецьких інтриг, починаючи від польськості та кінчаючи німецькою. Розрекламована по Світі на державний російський кошт російська історична наука безсоромно представляє й сучасні події відновлення української державності як історично та політично безпідставу авантуру, інтригу чужинців, ворогів російської державності, скеровану до неприродного "расчленения" Росії.

Супроти такої систематичної з великим розмахом та апломбом веденої російської історично-правної аргументації українське суспільство не постиставить майже нічого. Старі українські історики на чолі з Костомаровим самі стояли на ґрунті крайнофільства, що поєднувало ідею культурно-етнічної єдності трьох Русей та підтримувало російське політичне єдинокоролівство. Школа В. Антоновича, з М. Грушевським на чолі, негує державницькі моменти української історії, всю свою вагу скеровуючи

в бік соціального життя. Із сучасних істориків українських звертають увагу на державно-правні моменти головним чином В.Ліпінський та Д.Дорошенко, із правників спорадично А.Яковлів та С.Шелухин. Однак якого-будь усистематизування українських правно-історичних аргументів, як для внутрішнього, так і зовнішнього вжитку, - немає зовсім.

Правно-історичне обґрунтування українських територіальних домагань, так як воно виявилось досі на українсько-московських переговорах у 1918 році /проф.Д.Багалій та Гр.Павлуцький/ та в українському меморандумі на мировий конгрес у Парижі: 1919 року - мусить бути признане абсолютно невистарчаючим та незадовольняючим. Завданням українських істориків та правників мусить бути - не тільки збити російську аргументацію, але й створити логічно продуману систему української державно-правної та культурно-історичної аргументації.

Її не може в жадній мірі заступити наша дотеперішня соціалістично-революційна фразеологія. Історичні події повстання ряду держав після першої світової війни повинні нас навчити, яку практичну користь може мати в наших інтересах правно-історична аргументація. Аджеж на цих власне принципах відбулося відновлення державності Чехії в межах історичних земель корони св.Вацлава, аджеж нічим іншим, як лише ревіндикацією історичних прав, було прилучення земель Ельзасу та Лотарингії до Франції.

---o---

Останній та найважливіший принцип окреслення державної території - е т н о г р а ф і ч н и й . Перед силою його никнуть всі інші принципи, він бо єсть сучасний вислід наукового узгіднення загальних державно-правних ідей з ідеєю нації, яко живого соціального організму, яко державотворчого суб'єкта-суверена. Власне, самовизначаючи себе яко живу націю, український нарід творить собі державну владу та окреслює територіально свій політичний організм. Однак, практичне застосування цього етнографічного принципу при встановленні державно-національної території наліткає часто на непереможні труднощі, що походять із загального стану та розвитку ідеї національності.

На цьому місці немає ні змоги, ні потреби зупинятися на складних проблемах теорії нації, зазначимо лише, що вся складність цих проблем неминує проявляється при практичному застосуванні їх на різні конкретні терени. Особливі же труднощі виникають при застосуванні цього етнографічного принципу на теренах Східної Європи. В той час, коли на Заході Європи міжнародний розподіл територій відбувся вже в досить давні часи, коли там національно-етнографічні межі, закріплені на протязі сотень літ межами політичними зробилися вже окостенілими та неперемінними, то тут, на Сході Європи, ще нема в цьому відношенні нічого сталого. Ще до-недавна величезні простори Східної Європи були напів-пустелею, позостаю по упадку кочової імперії татар, - диким полем, яке ступнево, ще й в наші дні, розорює колонізаційний плуг хліборобських народів, - головню українців та москалів. Процес опанування по-татарської територіальної спадщини ще далеко не закінчено, і конкуруючи поміж собою народи колонізатори-українці та москалі - перехоплюють для себе чи то ту, чи то іншу територію.

Цілком слушно каже в одній зі своїх статей український публіцист Д.Андрієвський:

"Межі вашого національного тіла й нашого духа ще далеко не означені. Де точні межі нашої Нації й який її етнічний зміст, ми того не знаємо і ніхто того не годен сказати. Одно ми знаємо, що наша нація перебуває в періоді колонізаційного наповнення і в стані внутрішньої кристалізації. Прикладати нині до неї догму етнографічних границь, чи расового походження, або релігійної приналежності, було би злочином, як було би злочином заковувати ногу дитини в залізний чере-

вик. Залежить від нас, від нашої сили, від потенції нашого народу, чи передкавказзя буде українське чи ні, або чи Крим буде органічною частиною України чи лише її географічним додатком. Залежить від нас, чи наші міста залишаться московсько-польсько-жидівськими форторіями, чи зростатимуть українськими; чи наші "національні меншості" стануть інтегральною часткою нації, чи переймуться нашим національним духом, ідеалами й змаганнями, чи будуть на нашій землі експозитурою ворожих нам зовнішніх сил."

Вище було вказано на популярність серед нашого суспільства гасла "Україна в етнографічних межах". Ця популярність цілком зрозуміла, бо гасло етнографізму являється прямим вислідом зацікавлення українського суспільства теорією нації та пристосуванням цієї теорії до державно-політичних змагань українського народу. Однак, прикладання гасла етнографізму до територіальної української проблеми має лише теоретичний характер, та в більшості випадків, в стосунках національно-територіальних Сходу Європи, зовсім не витримує практичного іспиту. Аджеж практично на цілому просторі нижньої течії Волги та Дона, доріччях Дубані та Тереку цілковито неможливо застосувати етнографічний принцип для розмежування українців та москалів. Ціла ця територія в наслідок не закінчених ще колонізаційних процесів представляє з себе національну шахівницю, що не має жадного стаціонарного образу та постійно змінюється. Всяка етнографічна межа, найоб'єктивніше проведена тут нині, завтра вже не відповідатиме фактичному стану річей. Також, лише релятивне застосування може мати етнографічний принцип і на цілому північному українсько-московському пограниччі, в Курщині та Вороніжчині. Ї тут неможливо переведення такої граничної лінії, яка залишила би по однім боці компактну масу українців, а по другім - москалів. І тут неминучим являється існування по обох сторонах тієї чи іншої межі чисельних національних енклав /1 / чи ексклав". /2 /.

Встановлення північної національно-державної межі України в жадному разі не може переводитися на підставі лише одного сучасного стаціонарного етнографічного стану населення, а тільки в наслідок скомбінування та взаємного скорегування всіх принципів територіального окреслення, про які говорилося вище. Дані про етнічний склад населення мусять бути тільки матеріалом для складних розважань, в результаті яких визначено було би межу, яка залишала би по-за Україною мінімум українців, але й втіляла би до України мінімум москалів. Поняття етнографічних меж в ужитку українського суспільства завжди мусять мати не абсолютний, а лише релятивний характер. Етнографічні дані про склад населення спірних теорем мусять бути добре вивчені українською стороною та критично перевірені. Аджеж всі статистичні дані з державних переписів населення мають ту особливість, що вони, як говорить про це Кордуба /3/, зазвичай підпадають впливам офіційної політики і дають чи то більше чи то менше невірні висліди, все в користь пануючого народу та на шкоду недержавних націй. Оперуючи цими двома даними, завжди треба пам'ятати, що фактичну цінність переписних матеріалів обумовлюють: 1/доцільне, точне і ясне формулювання запитань, 2/відповідний добір персоналу, що переводить перепис, 3/довіря лютности до влади, що переводить перепис, 4/додержання організаторами перепису наукового об'єктивізму й усунення всяких тенденцій - політичних, фіскальних та національних, та нарешті, 5/вибір відповідного часу для переведення перепису. /4/

Критичне розроблення російських даних про етнічний склад населення бувшої Російської імперії, а нинішнього СРСР - це широке поле для попису української науки. Висліди тієї праці мусять бути широко застосовані при державному українському будівництві.

Тут немає можности застановлюватися над переліченням та розглядом дотеперішніх наукових дослідів, що до українського народу та його національної території, - досить докладний огляд їх представляє стаття Я.Максименка "Межі етнографічної території українського народу". /5/

Мусимо лише констатувати, що головним джерелом відомостей загалом у українського суспільства про етнографічні стосунки та географічне розміщення українського народу - являються праці проф.С.Рудницького та проф.В.Кубійовича /6/. Окреслення, подані проф.Рудницьким, лягли в основу тих офіційних означень української державної території, які були зроблені, як на мирових переговорах з осередніми державами в Бересті, так на переговорах з більшовиками в Києві. Однак, праці проф.Рудницького, якому за них належить повна вдячність, нині не можуть вже вважатися цілковито вистарчаючим, бо оперті вони були на перестарілих вже даних перепису 1927 р. Переписи, переведені по війні вже совітською владою, а особливо перепис 1926 року, вносять до справи визначення території України нові дані, нове освітлення.

Переходячи до властивої справи визначення північних меж української держави, мусимо тут ще раз підкреслити, що дотепер немає жадних державно-політичних актів українських, що визначали б ці межі хоч би й у загальних рисах. III Універсал Центральної Української Ради, означаючи територію України через перечислення 9 губерній, має лише цілком неясну загальну фразу про приналежність до України також "українських частин Курщини та Вороніжчини". Мирний договір у Бересті з осередніми державами встановив лише західні, північно-західні межі УНР - кінчаючи Вигоновським озером. Звідси й далі на схід мала бути визначена північна границя УНР після заключення миру УНР з Московщиною. До того ж часу виткнуто лише тимчасову військово-демаркаційну лінію, до якої поширювалася у 1918 році адміністративна влада Української Держави.

В літі 1918 року, коли розпочалися у Києві переговори поміж Українською Державою та совітською Росією, українська делегація запропонувала до прийняття проект північних державних меж України. Однак більшовицька делегація на цей український проект не погодилася, почала саботувати справу заключення миру та привела кінець з кінцем до розбиття мирних переговорів. Таким чином гранична лінія, запропонована українською делегацією, залишилася тільки проектом, який зовсім не увійшов в життя через поновлення українсько-московської війни, що скінчилася тимчасовою перемогою совітів та переходом Уряду УНР на еміграцію.

У 1919 році делегацією УНР предложено було мировій конференції в Парижі меморіал з жаданням визнання державної незалежності УНР. В цьому меморіалі зазначені були й межі УНР, однак, межі ці не відповідають межам, запропонованим на українсько-московських переговорах 1918 року, а представляють з себе один з варіантів так зв. "етнографічних" меж, ще й до того зовсім слабо умотивований. Більшевики, створюючи УСРР, визначили її територію в обсязі 9 лише придніпрянських губерній, без північних повітів Чернігівщини та Крима. Північна границя УСРР таким чином відповідала північним адміністративним межам 6. Волинської, Київської Чернігівської /без 4-х північних повітів/ та Харківської губерній. Згодом прилучено ще до УСРР Путивльський повіт та кілька прикордонних волостей Курщини та Вороніжчини. Натомість відділено від України та прилучено до Північно-Кавказького краю Таганрозьку округу.

Безпосередніми північними сусідами українців являються два народи: на північному заході до р.Десни - білорусини, та на північному сході від ріки Десни до ріки Хопра - москалі-великоруси. Відповідно до цього й визначення північної української границі розпадається на дві відмінні справи: 1/справу розграницення українсько-білоруського і 2/українсько-московського.

В свою чергу білорусько-українське пограниччя складається: 1/з пограниччя Берестейсько-Пинського, що до другої Світової Війни входило в склад Польського Всевидства Польщі, а нині входить в склад Б.ССР. 2/з пограниччя Мозирсько-Гомельського, що нині входить до складу БССР, та 3/з пограниччя Стародубського /північна Чернігівщина/, що входить нині до складу Волинської області РСФСР. Розглянемо кожну з цих частин пограниччя зокрема.

УКРАЇНСЬКО-БІЛОРУСЬКЕ РОЗГРАНИЧЕННЯ

1. Берестейсько-Пинське Полісся

До першої Світової війни, на підставі даних перепису 1897 року, вважалися заселеними переважною українською людністю Берестейський і Кобринський повіти Гродненської губернії. Повіт Більськ має майже порівну української і польської людности з невеличким відсотком білоруської. Повіт Пружани вважався за переважно білоруський із досить значним відсотком українців. Цілий Пинський повіт Мінської губернії офіційні дані трактували, як чисто білоруський.

На етнографічних мапах Любора, Нідерле, Е. Карського та Флоринського українсько-білоруська межа проходила: від м. Суража вгору течією р. Нарев до устя Наревки, далше вгору цієї річки до її джерел в Білорезькій Пущі, потім до Шерешева, Пружан і Картузької Берези до ріки Ясельди і цією річкою вниз до р. Пини, і Припяти, а далше на схід цією рікою аж до околиць Мозера.

Діалектологічна мапа Дурново-Соколова-Ушакова територію української мови поширює значно далше на північ, сягаючи аж під Білосток, Заблудів, Косово, Вігонівське Озеро до ріки Цни і цією рікою до Рожангородка. Далше на Схід ця мапа визначає широку смугу перехідних українсько-білоруських діалектів, що охоплює простори на північ від р. Припяти.

На підставі Берестейського договору у 1918 році визначено було північно-західню границю Української Народньої Республіки. Границя ця проходила від Сарніків над Бугом на Схід до Високого-Литовського, Кам'янця-Литовського, Картузької Берези та Вігоновського Озера, і далі на схід північною межею повітів Пинського, Мозирського, Річицького та Гомельського аж до межі Чернігівщини. В' означених границях входило Полісся до складу Української Держави в роках 1918-1920, аж до часу зайняття її поділу його поміж Польщею та СРСР на підставі мирного договору в Ризі.

Польща, одержала територію на схід, аж по лінію р. Ствици на південь від р. Припяти і по ріку Північну Случ і, зорганізувала ціле західне Полісся в окреме Поліське Воевідство, долучивши до нього від Волині Камінь-Коширський і Столинський повіти.

Польща в часі двадцятилітнього тривання її влади на Поліссі, застосувала тут специфічну народностеву політику, що полягала на абсолютному недопусканню тут яких будь проявів українського культурно-національного руху. Тут власне польські адміністратори, типу сумної пам'яті воеводи Костка-Бернацького, застосували теорію окремого племені "полішуків", що по національній приналежності в жодному разі не можуть вважатися за українців, а просто є люди "тутешні", щось посереднє поміж білорусинами і поляками. В кожному разі всі "полішуки" це єсть відчайдушний матеріал для остаточного сполонізованя і створення природної бар'єри поміж галицько-волинськими бунтівниками українцями і сумирним білоруським людом.

В такому напрямку препарувалися й усі статистичні дані з польських переписів і оперті на них народностеві мапи й праці, серед яких найголосніші в світі були професора Е. Ромера. — Західні українці мали можливість докладно запізнатися з цими "науково-політичними" польськими комбінаціями й вповні оцінити їхню реальну ціну. — Нині немає вже потреби слухати уваги читача на всіх цих вже безповоротно минулих спробах полків "розмежувати" українців і білорусинів. Зацікавлених відсилаємо до праць М. Кордуби, В. Садковського та В. Кубійовича.

По другій Світовій війні лише невеличка частина Західного Полісся залишилася в межах Польщі, а власне цілі повіти Більськ та Біловежа та північно-західний окраєць Берестейського. Вся решта Полісся опинилася в СРСР і совітська влада розподілила поліську територію так, що до УРСР увійшли лише повіт Камінь-Коширський та південні смуги повітів Пинського та Столинського, решта земель з містами: Берестям, Кобрином, Пружанами, Пинськом і Лунинцем опинилася в межах Білоруської ССР. Очевидно, українська людність Полісся в межах Б.ССР, не має нині жадних можливостей задоволення своїх національно-культурних потреб і засуджена на послідовну денационалізацію і то не на користь білорусинів, а на користь москалів.

Ревіндикація до України західно-поліської української людности, та території, це річ, яка неминуче стане з першим же моментом відновлення дійсно самостійної і незалежної Української Державности. -
"Знай, побратиме Білорусине, - не хочемо твого, на уступимо й свого..."

2. Мозирсько-Гомельське Полісся

Територія Мозирсько-Гомельського українсько-білоруського пограниччя, що знаходиться нині в межах Білоруської СРР, - це східня частина історичної землі Дреговичів-прямих предків сучасного Поліського племені Пинчуків, яке то плем'я являється етнічно-проміжним поміж українцями та білорусинами. Як з лінгвістичного, так і з культурно-побутового боку Пинчуки представляють з себе перехідний тип, що в поодиноких місцевостях схиляється то в українську, то в білоруську сторону. В науці немає остаточно встановленого погляду на національність Пинчуків, однак, більшість учених схиляється до того, щоби рахувати всіх Пинчуків українцями. Навіть основоположник білоруської філологічної та етнографічної науки, російський академик проф. Карський, більшу частину Пинчуків зараховує до українців, а до білорусинів причисляє лише населення на північ від р. Припяти. Межу поміж білорусинами та українцями проф. Карський тут проводить таку: від пункту пересічення Припяти зі східньою адміністративною межею б. пинського повіту, р. Припятью на схід до м. Мозиря, звідси повертає на полудень та йде межею б. Минської та Могилівської губернії до зіткнення з межею Волинської губернії; звідки повертає на схід та йде північною межею Волинської та Київської губернії до Дніпра, далі повертає на північ та йде Дніпром до Любеча, де вступає вже в Чернигівщину. /7/

Ця межа проф. Карського єсть тотожна з філологічною українсько-білоруською межею, яку зазначає російський філолог С. Булич /8/, та цілковито відповідає так зв. мінімальній етнографічній межі проф. Рудницького /9/. До максимальної межі поширення українського народу проф. Рудницький вводить і решту території, заселеної Пинчуками на північ від Припяти. Максимальна межа проф. Рудницького перебігає по полудневій окраєзі повітів Случького, Бобруйського та Рогачевського від Вигоновського озера на заході до м. Святського в Суразькому повіті Чернигівщини.

Територію, яка знаходиться на полудень від Припяти, лінгвістична мапа, видана московською діалектологічною комісією, визначає як українську; територію ж, приблизно відповідаючу обшарові, охопленому максимальними межами проф. Рудницького, визначає, як територію перехідних українсько-білоруських говорів /10/.

Офіційні дані російського перепису 1897 року однак зовсім не числяться з думкою науки та не виказують тут на цілому терені й на північ і на полудень від Припяти жадних "малоросів", зачисляючи всіх Пинчуків до білорусинів. /див: таблицю I/. Совітський перепис 1926 року притримується такої ж негуманої супроти українців тенденції, хоча й нараховує вже їх на цілому агаданому терені 26.306 душ. Одночасно перепис 1926 року підкреслює тут російський характер населення, зазначаючи зріст кількості росіян в цій країні з 32.791 душ у 1897

році до 220.113 душ росіян по народності та до 491.054 душ росіян по рідній мові у 1926 році. Коли б вірити цим даним, прийшлося би припустити, що в часі тридцятиліття від попереднього перепису 1897 року тут відбулося або масове вселення росіян, або основна русифікація місцевої людності. Останнє припущення, напевно, стверджують різкі житання числових даних про білорусинів, що до народності їх та рідної мови. За даними перепису 1926 року русифікація білорусинів поступила, напевно, так далеко, що з усієї кількості білорусинів 624,482 душ мало рідною мовою білоруську лише 397,503 душі, або 63,6 %. Однак, роздивляючися ці "русифікаційні" процеси по окремих округах, зауважуємо, що чомусь ця "русифікація" майже зовсім не торкнулася Мозирської округи, натомість іде велитенськими просто кроками в округах Річицькій та Гомельській. В останній окрузі білоруси вже, напевно, на 3/4 зрусифіковані, бо лише приблизно чверть - 51.046 із 194.712 душ має рідну мову білоруську. В цілості ж округи Річицьку та Гомельську перепис 1926 року представляє як округи російські по абсолютній перевазі населення з рідною мовою російською. Річицька округа напевно на 254.816 всього населення має росіян по мові 158.580 душ, або 62,2 %. Гомельська округа на 408.074 всього населення має росіян по мові 319.893 душ або 78,4%.

Таке цілком незрозуміле на перший погляд протиріччя поміж даними філологічно-етнографічної науки та поміж даними офіційними переписів знаходить цілковите пояснення в політичних тенденціях та в спеціфичній техніці при переведенні переписів. В час перепису 1897 року вся зазначена країна входила до складу адміністративного комплексу Білоруси, тож і не дивно, що мало освічені переписчики не зазначили на цій "адміністративній Білорусі" жодних "малоросів". В часі перепису 1926 року Мозирська округа входила до створеної совітською владою Білоруської СРР - записування й тепер білорусами навіть безсумнівних українців на полудень від Прип'яті мало, очевидно, й у 1926 ті ж причини, що й у 1897 році.

Натомість Річицька та Гомельська округи в часі перепису 1926 року ще не були поєднані до Білоруської СРР, а входили до Гомельської губернії Російської СФРР. Нема отже нічого дивного, що перепис у цих місцевостях у своїх вислідах виразно виявив не так дійсний стан національного складу населення, скільки лише політичні тенденції совітської влади та її технічно-адміністративного апарату. Большевикам в цій діїсно переконливій, національно ще остаточно нездекларованій країні, на руку було об'єктивно досліджувати та визначати національну приналежність та рідну мову населення українського чи білоруського - бо за офіційно-статистичним сконстатуванням тут цих народностей, самі по собі мусяли би слідом піти певні уступки культурно-національного характеру. Підієсько-російські урядовці-переписчики, принципово вороже настроєні до всіляких там "націоналістичних" українізацій та білорусизацій, цілком певно у всіх сумнівних випадках воліли зазначати національну приналежність та мову людності, як російську, а порівнюючи ще значну кількість переписних "білорусів" можна пояснити лише старом, ще передвоєнною, "білоруською" адміністративною традицією. Що ж до зазначених переписом 1926 року українців, - то очевидно це лише ті українці, що змогли відстояти у переписчиків свою національну приналежність. Дійсна ж кількість українців тут, очевидно, кількокрратно більша.

Ми тут не будемо довше застановлюватися на розгляді даних перепису 1926 року, хоча вглиблення в детальні числа по районах ще більше потверджує тенденційність та неправдивість цього перепису, - ми лише тут констатуємо, що перепис 1926 року не тільки не виправив хиб перепису 1897 року, але ще більше зайняв справу в'яснення національного складу Мозирсько-Гомельського Полісся. Національні дані обох переписів не мають жодної об'єктивної вартості, а можуть служити лише за доказ, що даний терен має дійсно перехідний поміж Україною та Білоруссю характер

Т а б л и ц я І

Національний розподіл населення Українсько-Білоруського пограниччя за даними 1859 року та переписів 1897 й 1926 рр.

Адміністратив- ний поділ	Всього населен- ня	Україн- ців	Білорусинів		Москалів	
			По на- родності	По-рідній мові	По на- родності	По-рідній мові
СХІДНЕ УКРАЇНСЬ- КО-БІЛОРУСЬКЕ ПОГРАНИЧЧЯ						
1897	1262968	778	-	642505	-	478265
1926	1871948	150246	639266	-	939467	-
А. МОЗИРСЬКО-ГО- МЕЛЬСЬКЕ ПОЛІССЯ						
1897	627655	-	-	493472	-	32791
1926	992914	26306	624482	397503	220113	491054
1. Мозирський						
повіт 1897	181161	-	-	143956	-	2982
округа 1926	330024	8803	274344	274159	3274	12581
2. Річицький						
повіт 1897	221771	-	-	183045	-	6930
округа 1926	254816	8814	155426	72298	66367	158580
3. Гомельський						
повіт 1897	224723	-	-	166471	-	22879
округа 1926	408074	8689	194712	51046	150472	319893
Б. СТАРОДУБЩИНА						
/Північна Чернігівщина/						
1859	401271	268290	-	-	-	-
1897	635313	778	-	149033	-	445474
1926	879034	123940	14784	-	719354	-
4. Стародубський						
повіт 1859	86766	84773	-	-	-	-
повіт 1897	144833	262	-	-	-	134572
округа 1926	183270	57726	1233	-	119125	-
5. Мглинський						
повіт 1859	90478	86406	-	-	-	-
повіт 1897	139343	135	-	19739	-	108981
Почепська						
округа 1926	218803	25514	1264	-	186503	-
6. Новозибківський						
повіт 1859	113637	76137	-	-	-	-
повіт 1897	164840	138	-	-	-	155532
Округа 1926	178136	24863	5608	-	139737	-
7. Суразький						
повіт 1859	110390	20974	-	-	-	-
повіт 1897	186279	243	-	129294	-	46389
Клинцівська						
округа 1926	298825	15837	6679	-	263989	-

та, що тут можливі ще дуже значні хитання при визначенні національної приналежності населення. Росіяне тут в дійсності лише той *germanus gans* /третя особа, яка тішиться/, що бачає спікти свою печеню при чужому вогні. Тільки майбутні безсторонні дослідження зможуть встановити тут дійсний національний стан посідання українців та білорусинів, та переведуть остаточне поміж ними розмежування в залежності від розвитку історичних подій.

Мінімальну кількість українців окреслюємо на підставі перепису 1926 року, приймаючи за українську людність позначену "білорусами" в п'яти районах Мозирської округи, положених на полудень від Прип'яти, та в п'яти полудневих районах Річицької округи. На цій мінімальній українській території нараховується що найменш 233.775 душ українців, що складає 71,5% до загальної суми населення в 326.815 душ /див. табл. II/. Окрім цього на решті території Мозирсько-Гомельського Полісся перепис 1926 року начисляє ще 12.585 українців.

Виходячи із цілком обґрунтованого заложення про перехідний характер країни з перевагою, в наслідок цілого ряду культурно-історичних факторів, українського елементу - українська делегація на переговорах з більшовиками в Києві 1918 року зажадала введення цілої території Пинчуків до складу Української Держави. Гранична лінія тут була витягнута така: /11/.

Вигонівське озеро, далі річка Шара, потім Лобашево, Круговичі, Локтиші, Чепелі, Погост, на Уріччі, Лосіка, Глуськ, Ворову, Новий Стел /все в межах Мінської губернії/, далі Дніпром 4 версти вище від Жлобін, далі на Рачин, Шепетовичі, річкою Сожем до річки Бесіди, далі на Святське до адміністративних меж Чернігівщини /всі ці місцевості в межах Могилівської губ./.

У майбутньому остаточне рішення що до встановлення державної української границі на згаданому відтинку буде залежне від того, чи до моменту визволення України з під впливу Московщини, Білорусь вже також визволиться й буде для України співником в боротьбі з Московщиною, чи Білорусь позоставатиме й надалі в складі Російської Держави, то буде формально, або й по суті, в ворожому Україні таборі. В другому випадкові, як цілком слушно вважає проф. Рудницький /12/ належить категорично відстоювати зазначену вище граничну лінію, пропонувану українською делегацією більшовикам у 1918 році. Помило всього іншого, лінія ця має ще й першорядне стратегічне значіння для оборони правобережної України, бо затримує в українських руках обидва береги Прип'яти та дуже важливу залізничну лінію Житковичі-Гомель.

В першому випадкові, коли Білоруська державність буде вже реальним фактом і Білорусь вже буде контрагентом - то при розмежуванні, на нашу думку, належить уникати всього, що могло би видатися кривдою для білорусинів та зашкодити приязним українсько-білоруським стосункам. Питання державної приналежності території Пинчуків, при таких обставинах, слід розрішити так, щоб поднева, мінімальна українська етнографічна територія зразу ж і безумовно була залишена за Україною, а решта території на північ від Прип'яти до т.зв. максимальної межі, вирішила би свою державну приналежність плебісцитом.

Безумовна українська неплебісцитова територія мала би з півночі таку межу: від устя р. Случ рікою Прип'яттю на схід через Мозир до Юзевиць, звідти сходом на схід, залишаючи в українського боку Бугале, Лойники, Брагин, Ручевку, до Лосева на Дніпрі, звідти на північ горі Дніпром та Сожем до Яриловичів, а зацим межею б. Чернігівської губ. на схід до Чурсовичів /дивись карту/.

В максимальній межі в цілях випростовання границі доцільне було би переведення варіанта лінії від Шепетовичів на Святиловичі над рікою Бесідою й далі на Вольсуні.

Т а б л и ц я II

Національний розподіл населення мінімальної Української території Мозирсько-Гомельського Полісся після вираховання за даними перепису 1926 року.

Адміністратив- ний поділ	Всього насе- лення	У к р а ї н ц і в				Москалів	
		Разом	Записаних у 1926 р.			по на- родно- сті	по під- ній мо- ві
			Україн- цями	Білорусинами	По наро- дності		
РАЗОМ.....	326815	233775	13721	217137	175485	44619	69558
МОЗИРСЬКА округа	179197	142545	7049	132579	133238	1802	4786
МІСТА:.....	23419	10635	203	10432	8188	1087	3969
Мозир	9818	2602	121	2481	749	893	3169
Наровль п.м.т....	2515	1021	30	991	881	49	244
ПЕТРОВІВ	5393	3874	35	3839	3511	74	402
Турів п.м.т.	5393	3138	17	3121	3047	71	154
РАЙОНИ:.....	155778	131910	5846	122147	125050	715	1817
3.Наролинський	26700	24048	1159	21894	22889	78	251
5.Дельчицький	30658	28328	724	27025	27604	107	149
6.Наровлянський	32637	28304	4266	22910	24038	146	562
9.Слобідський	35390	31916	639	31062	31277	162	514
10.Турівський	20393	19314	58	19256	19242	222	341
ПІВНІСЬКА округа	147618	91230	6672	84558	42247	42817	91772
МІСТА:.....	13986	2231	49	2182	485	5414	8155
Брагин п.м.т.	4883	489	13	476	72	2194	2604
Лоев п.м.т.	4212	637	21	616	8	2502	3191
Хойники п.м.т.	4891	1105	15	1090	405	718	2360
РАЙОНИ:.....	133632	88999	6623	82376	41762	37403	83617
1. Брагинський	32695	20235	737	19498	13138	11065	18477
4. Комаринський	25823	18933	4188	14745	6108	5683	16200
5. Лоевський	21606	12300	1092	11208	2203	9034	19064
7. Хойницький	30720	20424	120	20304	10100	8306	19649
9. Мревицький	22788	17107	486	16621	10213	3315	10227

3. Стародубське Полісся /Північна Чернігівщина/

Територія чотирьох північних повітів бучної Чернігівської гу-
бернії, яка складала за часів Гетьманщини XVII-XVIII в. Стародубсь-
кий полк, нині творить чотири повіти Брянської губернії РСФСР. Етно-
графічно та після мови, проф. Марковський вважає всю цю - аж по річку
Десну на сході - територію до Білоруси, вважаючи білоруськими також
навіть частини сусідніх повітів Чернігівщини - Новгород-сіверського
та Городнянського. Інші дослідники не поділяють такого категоричного

причислення цілого згаданого терену до етнографічної Білоруси та вказують на присутність тут також населення українського та великоруського. Сам Карський признає, що в згаданих північних повітах Чернігівщини "местами, особенно в городах, слышится малорусская речь" і припускає, що підчас перепису 1897 р. "лица собиравшие сведения, смешивали белорусов с малоросами".

Дійсно, перепис 1897 року майже цілком негує існування українців, бо зачисляє до українців на цілому згаданому терені лише 778 душ. Два повіти за цим переписом - чисто російські /Новозибківський та Стародубський/, один повіт - російський з невеличкою домішкою білорусинів /Глинський/ та один повіт білоруський із значною кількістю росіян /Суразький/. Таким чином, в цілому, за переписом 1897 року, північна Чернігівщина етнічно представляє в себе великоруський клин поміж українським та білоруським масивами.

Дані перепису 1926 року також обстоють це положення, продовжуючи цей московський клин, як ми це вже вище бачили, ще й далі на захід через Гомельщину, Річицю аж до Мозирщини.

Однак штучність та нереальність існування цього московського клина й тут, на Чернігівщині, також легко встановити через крайнє розходження даних обох переписів - 1897 та 1926 рр. /див. таблицю I, Б/. Так, українців з 778 душ в 1897 році стало в 1926 році 123.940 душ, але всеж ще не досягло числа 268.290, скільки було їх тут /13/ 1859 року. Білоруси з числа 149.033 осіб у 1897 р. зменшилися до 14.784 душ в 1926 році та втратили з національного посідання єдиний, по перепису 1897 р., білоруський повіт - Суразьський, нині Клинцовський. Всі ці цілком неімовірні цифрово-статистичні хитання виразно стверджують знову політичну московську тенденцію територіального відосібнення українців від білорусинів та вказують, знову ж таки, на перехідний мішаний характер території. Деталичні поволосні дані перепису 1926 року /14/ вказують на існування в кожному з повітів волостей з досить значним відсотком українців /дивись малю/. Так в Стародубському повіті мають українців - волости Чаусівська - 89,5 %, Стародубська - 42,3 %, Погарська - 41,2 %, Кистерська - 36,2 %, Боронківська - 36,7 %; в Новозибківському: Ілмівська - 31,1 %, Злинківська - 24,7 %; в Почепському: Старосельська - 40,1 %, Великська - 24,7 %. Найслабшим український елемент виявляється в Клинцовському повіті, де найбільший % українців досягає лише 11,8 %, в Гордієвській волості.

Якої б не притримуватися думки при оцінці міжнаціональних стосунків в північній Чернігівщині, являється знаменним фактом вже саме задекларування себе українцями 123.940 душ в різних відосібнених місцях цієї території, ще й до того при пануючих антиукраїнських урядових тенденціях.

Культурно-історично Стародубщина з незапам'ятних часів знаходить ся в нерозривному зв'язку з рештою українських земель та приймає активну участь в українському національному житті та в державно-політичних змаганнях.

Воля переважної більшості північної Чернігівщини належати до України свого часу в 1917-1918 роках потверджено була тисячами сільських та міських приговорів, надісланих українській владі в Києві. З огляд власне на всі ці обставини, проф. Рудницький, подібно як і інші українські вчені, зачисляють весь цей терен до України.

Гранична лінія, запропонована українською делегацією на переговорах з більшовиками у 1918 році займає до України цілу Північну Чернігівщину, та проходить так: від Святського адміністративною межею б. Чернігівської губернії на північ, схід та полудень до Красного Рогу, а далі на Семець, аж до Трубчевська. Від цієї лінії не слід, на нашу думку, й у будучині при розграниченні з москалями відступати. Певну загрозу мого би лише поширення зазначеної території дею на схід до Десни

на відтинку від Полужа до Трубчевська. Окрець цей, згідно дослідом проф. Карського, заселений не москалями, а білорусинами, такими ж як і в північній Чернігівщині, й приєднання його до України дало би на досить значному відтинкові природню межу р. Десни, особливо важливу стратегічно при обороні України по одній з головних московських випадових ліній від Брянська. При додержанню цього варіанту гранична лінія переходила би від Кашева по північній межі Почепського повіту й далі на схід. Приблизно дотримуючись бувшої адміністративної межі поміж Брянським та Трубчевським повітами, аж до Полужа на ріці Десні, звідси йшла би Десною до Трубчевська, далі горі р. Нерусою через Буда Погощ до Ст. Гута в межах УСРР і далі сучасною адміністративною межею УСРР до стику з адміністративною межею Курської губернії проти Амоні.

Рівно ж у тому випадкові, коли розмежовування відбувалобися не з Росією, а з Білоруською Державою, слід, нам здається, додержуватися зазначеної вище лінії, однак, в залежності від політичних обставин, можливо допустити плебісцит, або на цілому терені, або лише в Єлинцевському повіті. Вислід плебісциту, без сумніву, майже на цілому згаданому терені буде на користь Української Держави.

УКРАЇНСЬКО-МОСКОВСЬКЕ РОЗГРАНИЧЕННЯ

Українсько-московське пограниччя не насуває таких труднощів філологічного та культурно-етнічного характеру, які має пограниччя Українсько-білоруське. Тут не може бути й мови про якийсь етнічно-переходовий, проміжний тип людности. Переходових українсько-московських діалектів немає зовсім, навіть селищ з мішаним населенням дуже обмаль. Етнічний тип українців тут зовсім різко відрізняється від московського та національне опріділення мешканців не напотикає на якісь поважніші труднощі. Натомість розмежовування компактних теренів, населених українцями та москалями, надзвичай тяжке з причин історично-колонізаційного характеру, які створили в багатьох випадках дійсну шахівницю різнонаціональних осель. Слобожанщина історично по таршині опинилася в межах Московського князівства, яко його полуднева окраїна. Колонізація Дикого поля відбувалася двома напротидіючими напрямками. З полудневого заходу йшла хвиля українських осельників, які вже з першої половини XVII століття заселили полудневі терени по верхівях рік Псла, Ворскли, по р. Донцю з Осколом та Айдаром та досягнули Донської луки від Острогозька і Богучара. Українці, створивши тут автономно провінцію з козацьким устроєм, так компактно її сколонізували, що вона й нині являється абсолютно українською. Територія пяти слобідських полків: Сумського, Харківського, Охтирського, Ізюмського та Острогозького - це сучасна Харківщина та полуднева Вороніжчина.

Друга колонізаційна течія йшла з півночі з Московщини, під охороною та керівництвом пограничної адміністрації, яка сиділа в різних городах та острогах, інколи досить далеко висунутих у степ. Московська влада в цілях оборони держави селила на цій окраїні різний московський люд, але рівно ж уживала для цього інколи й українців, зрештою, не дуже їм довіряючи та трактуючи, яко "воровських черкас". Від зустрічі цих двох колонізаційних течій чистої козако-української, з мішаною урядово-московською, й повстало, на широкій полосі Курщини та Вороніжчини, взаємне пересякання українського та московського елементу. Короткий час від остаточного закінчення колонізації та велике взаємне відпорність обох національностей не привели ще до асиміляційного знівельювання цих мішаних теренів і лише майбутня державна межа остаточно зформує національний характер тої чи іншої частини території.

Намітити горнищу лінію тут тим тяжче, що в дослідній літературі предмету немає вичерпуючих та об'єктивних праць, а офіційні статистичні дані подаються лише для дуже великих адміністративних одиниць. Так,

перепис 1897 р. подає дані по цілих повітах, а перепис 1926 року по волостям, однак ці волості мало чим менші від західно-європейських повітів.

Таким чином, на підставі цих офіційних даних, розмежування можна перевести лише згрубша, з більшою чи меншою ймовірністю, комбінуючи дані обох переписів. Порівнюючи легко за тими даними можна перевести розмежування на Вороніжчині, де основне ядро української компактної людності творить територія Острогозького полку. Натомість на Курщині, в районі московської урядової колонізації на лінії городків Путивля-Білгорода-Оскола, справжній національний лабіринт.

---0---

Українська делегація на переговорах у Києві в 1918 році, в питанні границі в Курській губернії, стояла на тім становищі, що цей зайлутаний вузол слід просто розрубати. Вона запропонувала в двох варіантах таку границю, лінію, яка ці мішані терени в цілому лишила по українському боці. Лінія ця пробігала так /дивись мапу/:

За першим варіантом - від Трубчевська в межах Орловської губернії річкою Неруссою, р.Севом до р.Шари на Олешковичи, Орля. Далі, в межах Курської губернії на схід на Амось, Софронівку, р.Свапу, далі р.Свапою і р.Сеймом до Глушкова на Гушино, Лукіянівку, Старий Оскіл і Петропавлівське /Обухівка/ на межі Воронізької губернії.

За другим варіантом, спочатку так само, як і за першим, аж до р.Свапи, далі по Свапі й Сейму до Глушкова, далі на південь по природній межі на Касторну, Медвинку і на схід по р.Сейму на Гушино, Лукіянівку, Старий Оскіл та Петропавлівське /Обухівка/.

Таку лінію околом радикального рішення в українську користь справи мішаних теренів, давали Україні ще й стратегічні користі. Вони закривали небезпечний для близького Харкова московський білгородський клин та давали можливість створити кілька оборонних ліній по верхівях ріки Сейма під самим Курськом та Псла під Обоянню.

Однак така "стратегічна" границя, очевидно вже тоді в очах її авторів мала невеликі обґрунтування, про що свідчить існування одночасно до того варіанта, що відмовляється від оборонної лінії по р.Сейму. Ще менше вона відповідала поглядам українського суспільства та Уряду. В пізніші гетьманські часи, бо зовсім попала в забуття і змість неї як неофіційні, так і офіційні визначення меж України притримуються інших ліній, головн. т.зв. етногеографічної лінії проф.Рудницького.

Стратегічна границя 1918 року, попри її позірної простоти та вигідності для України, слід признати, цілком заслужено попала в забуття. Лінії верхнього Сейму та Псла, які тут представляються, як невеличкі потоки, мають лише мінімальну стратегічну вартість. Прилучення до України без розбору всього мішаного терену, разом з цілком чистими московськими теренами, ставить Україну в морально не вигідне положення завойовниці. Для гетьманського Уряду, в його зовнішній та внутрішній політиці, факт прилучення до України території з великою кількістю москалів не творив нічого особливого, нічого небезпечного. Аджеж вся Україна тогочас вважалася, як частина великої Росії, та її при загальному московільському політичному курсі скріплення московського елементу в державі могло бути тільки бажаним.

Не так це мусить оцінюватися з українського національно-політичного погляду. Україна й так в дуже великій мірі пересякнута московською людністю, яка, творючи майже та робітниче населення й займаючи в соціальному й економічному відношенні сильні позиції, має непропорційно велике значіння в житті України: негативну силу московського елементу на Україні насичено довели події наших часів. Однак, слабим місцем московського впливу являється те обставина, що москалі ніде на Україні по-за містами не творять більших компактних територіальних осередків, а більше чи менше рівномірно, розкидані по цілій Україні. Таким чином москалі, попри свої значної чисельності, являються на Україні гентістю екстери-

торіяльною, подібно як і жида. Ця обставина, в зв'язку з побутовою, культурно-релігійною та іншою інтегральною взаємочинністю зі загальною українською людиною, робить неминучою дуже швидку та беззастережну національну асиміляцію москалів на Україні. Розумна, послідовна українська державна політика з такої асиміляції москалів могла би здобути значні національні користі. Зовсім інакше би сповза асиміляції москалів уложилося, коли б в межах України опинилася територія з компактною московською людиною. Номімо того, що такий терен був би природним осередком місцевої московської ірриденції, він став би ще й джерелом національної сили, кузницею національного завзяття та відпорності для всієї розсіяної по Україні московської людності. Власне, прилучення до України на Курщині території, обнятої "стратегічними" межами 1918 року, і дало би москалям ще їх національне вогнище і привело би до впрост необчислених шкідливих наслідків у внутрішнім житті України. Вигоди "стратегічної" границі, в порівнянні з небезпеками її, остільки виявляються малими, що в інтересах власне українських лежить якнайрідше відкинути цей невдалий проект гетьманського періоду. Натомість слід, як це й не трудно встановити тут лінію, що, максимально наближуючись до етнографічної, виконала би, по мірі можності, завдання стратегічного прикриття столиці Слобожанщини-Харкова. Вигідніше тут залишити в межах Московщини окремі українські островки, щоби не втіляти разом з ними до України великих мас компактною московською людиною. Збереження для української справи цієї замкненої української людності можливе шляхом введення до московсько-українського мирного договору пунктів про взаємний обмін на селенням. Прецедентом у цьому можуть бути договори французько-німецький, польсько-німецький та турецько-грецький після першої та другої св. війн.

Повертаючи до справи визначення межі на дурському пограниччю, слід загадати, що в науковій літературі, опертій, як на філологічних дослідках, так і на статистично-етнографічних матеріалах, існують в тій справі великі розходження поглядів та лише загальне визначення напрямків. Так проф. Нідерле /15/, вказавши, що на схід від Новгород-Сіверська "очень трудно определить границу велико і малорусскую", обмежується загальною вказівкою напрямку цієї межі н. Суджу, Обоянь, Старий Оскол до Корочаяку, а на малі його цілий клин Миропілля-Білгород, Вовчанськ, Короча, Старий Оскол зазначено, яко мішаний - з перевагою українців.

В нижці та малі Дурново, складені на підставі матеріалів московської діалектологічної комісії при визначенні, що "опубликованный диалектологический материал недостаточен для определения границ" та що "точно провести границу невозможно", подається така лінія, що йде "почти по границе Рильского и Путивльского уездов до р. Сейма, откуда поворачивает на восток, пересекает Рильский уезд в южной его части и, войдя в Львовский уезд в юго-западном его углу поворачивает на юг, пересекает Суджанский уезд восточнее г. Суджи, идет по северо-восточной части Грейворонского уезда, где загибает на северо-восток и идет по самой северной части Белгородского уезда, северо-западной части Корочанского уезда и почти посередине Старо-Оскольского уезда южнее г. Старый Оскол".

Проф. Рудницький до української території зачисляє: цілий Путивльський повіт, південну половину Рильського повіту по лінії Амонь, Ломакіно, Коренево з двома виступами під Льгов та Глушково; південну половину Суджанського повіту по лінії Суджа. Довгий колодязь; південно-західний кутік Обоянського повіту аж по лінію Богатий-Кочетівка; цілі повіти Грейворонський та Білгородський; південну половину Корочанського повіту, аж по лінію Підвільхи-Короча; цілий повіт Лівий Оскол та на решті південну смужку повіту Старий Оскол аж до лінії Орлик-Козачок.

Всі ці визначення оперті на даних перепису 1897 року та значно розходяться з даними перепису 1926 року, який, дякуючи деталізуванню по меншим адміністративним одиницям-волостям, дає можливість більш точ-

ного транспонування національних стосунків на терен /див. таблицю III та детальні поволосні дані у Т.Олесевица/.

Т А Б Л И Ц Я III

Національний розподіл населення Українсько-Московського пограниччя за даними переписів 1897 та 1926 років.

К у р щ и н а .

Адміністративний поділ		Всього населення	Українці		Москалі		
			Абсолют- ні числа	%	Абсолютні числа	%	
А. Курщина		1897	2371012	527778	22,3	1833422	77,3
		1926	2906360	554654	19,1	2336510	80,4
1. Путивльський повіт	1897	134133	86209	52,5	76925	46,9	
	1926	-	-	-	-	-	
2. Рильський повіт	1897	134358	50925	30,9	112806	68,6	
	1926	282558	61971	21,9	219537	77,7	
3. Дмитрієвський пов.	1897	126758	-	-	126410	99,8	
	1926	-	-	-	-	-	
4. Льговський пов.	1897	130039	8320	6,4	121248	93,3	
	1926	414403	37256	9,0	375572	90,6	
5. Суджанський пов..	1897	150263	72011	47,9	77986	51,9	
	1926	-	-	-	-	-	
6. Грейворонський п.	1897	177479	104506	58,9	72372	40,9	
	1926	332821	184689	55,5	147405	44,3	
7. Обоянський повіт	1897	181052	19447	10,7	161262	89,1	
	1926	-	-	-	-	-	
8. Курський повіт	1897	222808	-	-	216706	98,1	
	1926	665262	14790	2,2	342491	96,6	
9. Ептежський повіт	1897	125485	-	-	125341	99,9	
	1926	-	-	-	-	-	
10. Білгородський п.	1897	174299	27002	21,2	136012	78,1	
	1926	563240	150132	26,7	410678	72,9	
11. Корочанський пов.	1897	159024	54558	34,3	104257	65,6	
	1926	-	-	-	-	-	
12. Ново-Оскольський повіт	1897	157849	80514	51,0	77216	48,9	
	1926	-	-	-	-	-	
13. Старо-Оскольський повіт	1897	146009	13283	8,4	133394	91,4	
	1926	371864	101718	27,3	269114	72,4	
14. Тимський повіт	1897	141416	-	-	141344	99,9	
	1926	-	-	-	-	-	
15. Шигровський пов.	1897	150030	-	-	149784	99,8	
	1926	276209	4098	1,5	271713	98,4	

Звичайно й дані перепису 1926 року по Курщині та Вороніжчині рівнож не позбавлені таких же хиб та тенденцій, які ми зауважили на українсько-білоруському пограниччю. До того долучається ще й та обставина, що пограниччя Курське та Вороніжське являється в сучасний мент предметом спору, безпосереднього поміж РСФРР та УСРР. На кількох разові до-могання УСРР, що до прилучення до неї певних пограничних теренів, до-дові чинники Р.С.Ф.С.Р. все відповідають звязатим спротивом, уживаючи

в свою користь рівнож і статистичні дані. Ясно, що при таких обставинах, дані одержані з перепису, організованого та переведеного москлями, яко зацікавленою стороною, не можуть бути безсторонніми.

При скомбінованню всіх етнографічно-філологічних та історичних даних з даними переписів 1897 та 1926 року, як рівнож приймаючи під увагу певні політичні вимоги при ректифікації меж, на нашу думку, можливо було би нині прийняти так сконструовану граничну лінію на Курщині: від Ст.Г. та границею УСРР до Крупця, звідси на схід до р.Сейма повище м.Рильська до пункту стику з межою Рильського та Львовського повітів, звідси, захоплюючи Іванівське приблизно цєю межою до Коренева, за цю межою б.Суджанського пов. до погребків й далі, на південь від Солдатського, на Никольське /Бушмине/, Піню, Богатий, Черкаське, Ковалево, Тетеревино, Подольки, Холодне, Орлик, Петропавлівське /Обухівка/.

Така лінія вводить в межі Української держави всі терени з переважною українською людністю. Лише в околицях Білгорода необхідно було би в майбутності всіма доступними способами збільшити український стан національного посідання.

---0---

На Вороніжчині у 1918 р. українська делегація зажадала такої лінії: від Обухівки на Шаталівку, Рипіївку, Колбино до Дону поверх Коротояку, далі Доном на Ліски, Масловку, потім на Шестакі, Нижню Кислю, Козловку, Бутурлинівку, Василівку /Водяне/ Банну й до східньої границі Воронізької губернії.

Проф.Рудницький переводить етнографічну лінію таку: від Обухівки на Городище, Шаталівку, Розсоші, Рипіївку аж до устя р.Потудані в Дін коло Коротояка, потім р.Довж Дону на Ліски, Маслівку, Мечетку, Нижню Кислю, Козлівку, Василівку, Бурлаївку, Красне, Пихівку, Банну.

Як видно з порівняння цих двох ліній, вони являються лише незначними відмінками одна другої. Рівно ж невеликі зміни до цих ліній вносить порівняння даних перепису 1897 р. з переписом 1926 року /див. таблицю IV та мапу/. Торкаються вони лише Донського коліна у Лісок, де українське населення виявляється значнішим та переходить за Дон на північ від Лісок. Рівно ж компактне українське населення виявляється й у полуднево-східній частині Новохоперського повіту, аж до р.Хопра. Уважляння цих корисних для українства обставин, при визначенні політичних меж України, являється тим більше необхідним, що вони мають не мале стратегічне й політичне значіння, як для оборони важливого Ліскинського залізничного вузла й мосту, так і для з'ясування природньо-географічного стику Матірної України з межами державно-політичної формації - Козаччини.

Ця остаточна гранична лінія на Вороніжчині мала би такий перебіг: від Обухівки на Шаталівку по р.Потудані до Дону повище Коротояку, Доном вверх до Хвоостана, річкою до Давидовки на Середній Ігорець, на ст. Анновку, Пчелине, Мечетку, Козловку, Бутурлинівку, Василівку /Водяне/, Красне, Алферівку на Хопрі, Хопром долі через Новохоперськ до границі Области Війська Донського.

. ЗАКІНЧЕННЯ

В цілому ж мінімальна північна границя Матірної України мала би бути, на основі всього вищезгаданого, така:

Від міста Сурож над рікою Наратч на схід в гору цією рікою аж до її джерел; далше на схід на Людвигівку, Смоленцію, Косово, Міхнови - чі до Вигонівського озера біля Каналу Огинського, що сполучує його з р.Щарою.

Від Вигонівського озера на схід на Святицю, Новосілки, Любашево, Ганцевичі, Локтиші на р.Лань, до Колхів над р.Мороч і далше вниз течією цієї ріки до устя її в р.Сл.ч, біля села Мороч.

Від села Мороч на схід бувшою північною межою Мозирського повіту

Т а б л и ц я І V .

Національний розподіл населення Українсько-Московського
пограниччя за даними переписів 1897 та 1926 років.

В о р о н і ж ч и н а

Адміністративний поділ		Всього населення	Українці		Москалі	
			Абсолют- ні числа	%	Абсолют- ні числа	%
В.Вороніжчина	1897	2531253	915883	36,2	1606492	63,4
	1926	3308023	1078552	32,6	2211092	63,8
1.Вадуйський повіт	1897	188113	96134	52,1	91542	48,4
	1926	291503	155173	53,2	135438	45,5
2.Бирюченський пов.	1897	200668	140799	70,2	59637	29,8
	1926	-	-	-	-	-
3.Острогольський пов.	1897	273837	247241	90,3	24747	9,4
	1926	426235	217360	50,9	206934	48,3
4.Коротсякський пов.	1897	157189	25270	16,1	131702	83,8
	1926	-	-	-	-	-
5.Давловський повіт	1897	157365	66061	42,0	91089	57,8
	1926	-	-	-	-	-
6.Россошанський пов.	1897	-	-	-	-	-
	1926	326277	292274	89,6	32680	10,0
7.Болучарський повіт	1897	309965	253619	81,8	55701	18,2
	1926	329498	239424	72,7	88278	26,8
8.Новохоперський пов.	1897	192436	29234	15,2	162770	84,6
	1926	264320	75794	28,5	187932	71,2
9.Бобровський повіт	1897	286745	47339	16,5	238586	83,2
	1926	353858	76093	21,5	277036	78,3
10.Вороніжський повіт	1897	273632	-	-	270162	98,7
	1927	648819	15511	2,4	623818	96,1
11.Задонський повіт	1897	123184	-	-	123080	99,9
	1926	-	-	-	-	-
12.Землянський повіт	1897	200733	-	-	200568	99,9
	1926	-	-	-	-	-
13. Нижнедівницький п.	1897	167183	5348	3,2	161746	96,2
	1926	305538	3131	1,0	302172	98,9
14.Убчанський повіт	1897	-	-	-	-	-
	1926	361645	4092	1,1	357764	98,9

на Скаччин, Рузьмичі до ріки Орісси і далше вниз течією цієї ріки до її устя в ріку Ітич, далше вниз течією цієї ріки до Хопаткевич, від яких на схід, через Якимовичі, Колонковичі, Древичі, Хойники до Лосва над Дніпром при усті до нього ріки Сож.

Від устя р.Сож, вгору його течією, попри Гомель до устя ріки Іпуть і далше вгору течією ріки Іпуть попри Новозибків, Сурож, аж до пересічення з бувшою північною межею Чернігівської губ. біля Молодьково і далше цією межею до Полужки над р.Десною, понижче м.Брянська.

Тут кінчається границя з Білоруссю, а починається границя з Московщиною. Границя ця від Полужки йде вниз течією р.Десни, лишаючи з української сторони Вильничі, Молуж, Ребчевськ, Устра Лука, Увало, аж до устя р.Неруси проти Трубчевська, горі р.Нерусою через буда йогош до границі УСРР проти Ст.Гута. Далі границею УСРР до Крупиці, на схід до р.Сейму позиче м.Рильська до пункту, стику з межею Рильського та Льгов-

ського повітів, звідси, захоплюючи Іванівське, приблизно цією межою до Коренева й далі межою б. Суджанського пов. до Погребків й далі на південь від Солдатського на Никольське /Бушмине/, Піню, Богатий, Черкаське, Яковлево, Тетеревино, Подольки, Холодне, Орлик, Петропавлівське /Обухівка/, звідси на Шаталівку, по р. Потудані до Дону повище Коротяку, Доном вверх до Хворостяна, цією річкою до Давидівки, на Середній Торець, на ст. Аниовку, Паселіне, Мечетку, Козловку, Вутурлинівку, Василівку /Водяне/, Красне, Алферовку на Хопрі, Хопром доли через Новохоперськ до границі Области Війська Донського.

П р и м і т к и

1. Енклява - вклинення, напр. острівцець чужинецького населення серед компактної маси місцевої української людності.
2. Ексеклява - виклинення, напр. острівцець українців серед маси чужинців.
3. МІРОН КОРДУБА. Територія і населення України. Ст.1. Відень 1918. Вид. Вістника політики, літератури й життя.
4. В.САДОВСЬКИЙ. - Північно-Західня Україна в світлі статистики, ст.14, Львів 1924.
5. БІБЛІОТЕЧНИЙ ЗВІРНИК, ч.3, ст.65-93. Вид. Всенародньої Бібліотеки України при Українській Академії Наук. Київ 1927.
6. С.РУДНИЦЬКИЙ. Огляд національної території України. Берлін 1923, Вид. "Українське Слово".
В.КУБІЛОВИЧ. Географія України і суміжних земель. Львів 1935; вид. 2-ге, Львів 1943; Територія і людність українських земель, Львів 1935; Атлас України..., Львів 1938.
7. НАРСЬКИЙ Е.Ф. Етнографическая карта белорусскаго племени. Издание Р.А.Н. Петроград 1917, ст.32 /Карта масшта.40 верст в 1 дюймъ. Труды Комиссії по изученію племенного состава населенія Россіи. ч.2.
НАРСЬКИЙ Е.Ф. Белоруссы т.1. Варшава 1905.
НАРСЬКИЙ Е.Ф. Русская диалектологія. Очерк литературного русского произношенія и народной речи великорусской, белорусской и малорусской /украинского языка/. Изд. Се-тель. Ленинград 1924.
НАРСЬКИЙ Е.Ф. Русская диалектологія. Курс лекцій, читаных студентам Им.В.У.В 1915/16 ак.году. Ростов н/Д. 1916.
8. Новый энциклопедический словарь, ст.497 - 498. Стаття С.БУЛИЧА - "Белоруссы".
9. С.РУДНИЦЬКИЙ. - Коротка географія України ч.ІІ. Львів 1914.
S.RUDNYSKYJ. - Ukraina. /Land und Volk/. Wien 1916.
С.РУДНИЦЬКИЙ. Основи землезнання України ч.ІІ. Антропогеографія України. Видання Укр.Університету в Празі. Прага 1923. Теж Ужгород 1928.
С.РУДНИЦЬКИЙ. Огляд національної території України. Берлін 1923. Вид. "Українське Слово".
С.РУДНИЦЬКИЙ. - Українська справа зі становища політичної географії. Берлін 1923. "Українське слово"; ІІ вид., Одеса 1943 вид. "Укр.Морського Інституту" ч.18.
10. ДУРНОВО Н., СОКОЛОВ Е., УШАКОВ Д. - Опыт диалектологической карты русского языка в Европѣ с приложением очерка русской диалектології. Труды Московской Диалектологической Комиссії в.5. Москва 1915.
11. ДМИТРО ДРОШЕНКО, Проф. - Ілюстрована історія України 1917-1923 р. ІІ том. Українська Гетьманська Держава 1918 р. Ужгород 1930 р., ст.168.
12. С.РУДНИЦЬКИЙ, Проф. - Доповідь в справі кордонів України до Міністерства Закордонних Справ У.Н.Р. від 20 листопада 1919 р. Теж. Огляд території України. Львів 1920.

13. Список населених мест Черниговской губ. по данным 1859 г.
14. ТИМІН ОЛЕСИЙЧ.- Статистичні таблиці українського населення С.С. Р.Р. Варшава. 1930. Таб.УІ С.
15. Л.НІДЕРЛЕ.- Обзорение современнаго славянства. Энциклопедія славянської філології, выпуск 2. СПб. 1909.; Этнографическая карта славянскаго міра. Прага. Масштаб 1:3.700.000; Також. Изданіе книж. магазина М.Іоксимовича. Москва. 1:5.125.000.

---0---

/Від Редакції: Передрук статті Дра Т.Олесіюка уміщеної в Воєнно-Літературному Журналі "Табір" ч.14, 1930, Каліш-Варшава, сторн. 65-95./

-----:~::~:-----

А Д М І Н І С Т Р А Т И В Н И Й П О Д І Л ПІВНІЧНОГО ПОГРАНИЧЧА УКРАЇНИ НА 1 СІЧНЯ 1927 р.

Відсоток української людности за переписом 1926 р.

А. УКРАЇНСЬКО-БІЛОРУСЬКЕ ПОГРАНИЧЧА:

І. Білоруська С.Р.Р.

1. МОГИЛІВСЬКА ОУГДА	% укр.	2. РІЧИЦЬКА ОУГДА	% укр.
Райони:	2,7	Райони:	3,5
1. Житковичський	5,8	1. Брагинський	2,2
2. Калинковичський	0,6	2. Басилевичський	4,8
3. Каролинський	4,4	3. Горвальський	1,3
4. Попаткевичський	0,5	4. Комаринський	16,2
5. Лелчицький	2,3	5. Лоевський	5,1
6. Наровлянський	13,1	6. Річицький	0,2
7. Вавицький	0,0	7. Хойницький	0,4
8. Петриківський	0,1	8. Холмецький	3,3
9. С. обідський	1,8	9. Юревичський	2,1
10. Турівський	0,2		

3. ГОМЕЛЬСЬКА ОУГДА

Райони:	% укр.
1. Вітківський	0,1
2. Гомельський	0,2
3. Добрушський	1,4
4. Дятловський	1,9
5. Кознобурзький	7,5
6. Носовичський	1,1
7. Світловський	7,5
8. Уваровичський	0,1
9. Чечерський	0,1

II. Б р я н с ь к а Г у б е р н і я Р.С.Ф.Р.Р.

4. КЛИНЦІВСЬКИЙ ПОВІТ % Укр.
Волості: 5,3

5. СТАРОДУБСЬКИЙ ПОВІТ % Укр.
Волості: 20,6

1. Гордієвська	11,8
2. Заборська	3,7
3. Клинцівська	6,8
4. Красногорська	1,4
5. Мглинська	0,2
6. Нивнянська	0,1
7. Суразька	8,2
8. Унецька	4,8
9. Ущерпівська	9,0

1. Воронківська	38,8
2. Гарцевська	18,6
3. Кистерська	36,2
4. Лищицька	13,7
5. Почарська	41,2
6. Стародубська	42,3
7. Чаусівська	80,1
8. Ядинівська	10,4

6. НОВОЗИБКІВСЬКИЙ ПОВІТ % Укр.
Волості: 13,9

1. Злижківська	24,7
2. Климівська	31,1
3. Новозибківська	8,4
4. Чуровицька	11,2

7. ПОЧЕПСЬКИЙ ПОВІТ
Волості: 11,7

1. Баликська	24,7
2. Пльсківська	1,9
3. Почепська	9,7
4. Старосельська	40,1
5. Трубчевська	0,3
6. Цмарівська	6,1

Б. УКРАЇНСЬКО-МОСКОВСЬКЕ ПОГРАНИЧЧЯ :

III. К у р с ь к а г у б е р н і я Р.С.Ф.Р.Р.

1. РИЛЬСЬКИЙ ПОВІТ % Укр.
Волості: 19,1

3. КУРСЬКИЙ ПОВІТ % Укр.
Волості: 2,2

1. Глушківська	74,5
2. Кореневська	14,6
3. Крупецька	0,5
4. Рильська	1,1
5. Теткинська	39,1
6. Хомутовська	2,7

2. ЛЬГОВСЬКИЙ ПОВІТ
Волості: 9,0

1. Дерезівська	1,4
2. Большесолдатська	0,5
3. Вишнедеревенська	0,4
4. Дмитрієвська	0,7
5. Жигаєвська	0,3
6. Іванинська	3,8
7. Іванівська	9,5
8. Історженська	0,5
9. Киликівська	0,7
10. Конишівська	0,8
11. Льговська	0,5
12. Суджанська	61,2

1. Алисовська	0,1
2. Анилоговська	0,2
3. Бесединська	0,5
4. Бобришевська	0,9
5. Долговська	0,1
6. Золотухинська	0,2
7. Ленінська	0,1
8. Лубянська	0,5
9. Медвінська	7,8
10. Нижнереутська	0,2
11. Обоянська	7,8
12. Понировська	0,1
13. Рибинська	16,3
14. Рижковська	1,7
15. Сазановська	0,4
16. Солнцевська	0,1
17. Фатежська	0,1
18. Ямська	0,7

4. ГРАЙВОРОНСЬКИЙ ПОВ. % Укр.		6. БІЛГОРОДСЬКИЙ ПОВ. % Укр.	
Волості:		Волості:	
1. Білівська	15,4	1. Алексіївська	39,3
2. Борисовська	31,8	2. Большегроїцька	50,7
3. Грайворонська	86,2	3. Верхопінська	0,7
4. Дорогожанська	28,9	4. Веселолопанська	46,4
5. Краснопотружська	88,2	5. Висловська	29,7
6. Миропольська	73,7	6. Зимовенська	52,5
7. Пінська	30,1	7. Корочанська	39,7
8. Рокитянська	49,1	8. Муромська	19,6
5. СТАРООСКОЛЬСЬКИЙ ПОВІТ		9. Ольшанська	10,5
Волості:		10. Прохоровська	47,8
1. Бобровська	9,3	11. Пушкарська	18,0
2. Большежалонська	25,2	12. Старогородська	15,0
3. Великомихайловська	53,8	13. Стрілицька	25,9
4. Вологовська	49,0	14. Тетаровська	26,1
5. Казачанська	39,8	15. Шаховська	0,2
6. Новооскольська	51,1	16. Шебекинська	16,7
7. Скороднянська	0,8		
8. Старооскольська	2,8		
9. Чернянська	67,7		
10. Естрєбовська	0,2		

IV. Воронізька губернія Р.С.Ф.Р.Р.

7. ВАЛУЙСЬКИЙ ПОВІТ % Укр.		9. РОССОШАНСЬКИЙ ПОВІТ % Укр.	
Волості:		Волості:	
1. Валуйська	10,3	1. Білогорська	99,1
2. Бейделевська	57,1	2. Михайловська	98,2
3. Волоконовська	76,3	3. Новокалитвянська	68,0
4. Ливенська	53,3	4. Ольховатська	98,5
5. Никитовська	67,3	5. Павловська	71,1
6. Николаївська	91,5	6. Подіуренська	97,6
7. Подгормська	47,5	7. Ровенська	94,7
8. Уразовська	60,9	8. Россошанська	95,8
8. ОСТРОГОВСЬКИЙ ПОВІТ		10. БОГУЧАРСЬКИЙ ПОВІТ	
Волості:		Волості:	
1. Алексіївська	64,5	1. Богучарська	81,6
2. Буденовська	51,9	2. Верхнемамонська	0,2
3. Давидовська	1,8	3. Калачіївська	83,7
4. Каменська	98,4	4. Кантемирівська	93,3
5. Коростяківська	7,0	5. Манинська	80,4
6. Лискинська	56,5	6. Монастирищенська	38,3
7. Луценковська	87,7	7. Новоміловатська	80,5
8. Острогівська	62,6	8. Петропавловська	87,2
9. Репіївська	24,3	9. Старокриушанська	58,3
10. Уровська	22,6	10. Староміловатська	99,3
		11. Таловська	91,4
		12. Цюминовська	86,0

11. НОВОХОПЕРСЬКИЙ ПОВІТ

% Укр.

28,5

Болості:

1. Абрамовська	7,5
2. Архангельська	0,2
3. Беликоархангельська	92,7
4. Верхнекарачановська	0,1
5. Воробєвська	38,6
6. Єланьколіновська	11,6
7. Макаріївська	3,8
8. Новохоперська	45,0
9. Пихівська	57,1

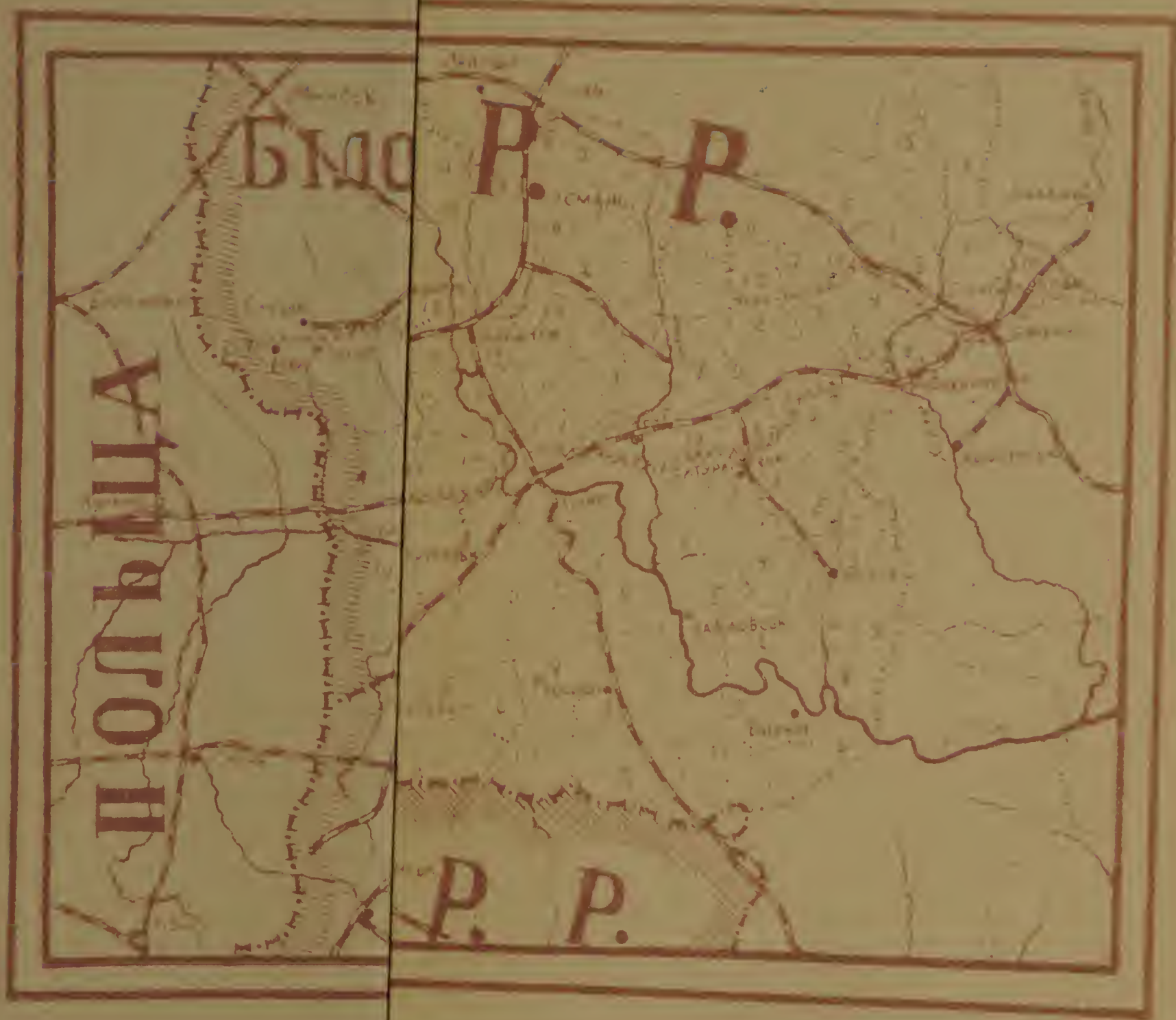
12. БОБРОВСЬКИЙ ПОВІТ

21,5

Болості:

1. Анненська	0,1
2. Бобровська	0,1
3. Бутурлиновська	6,3
4. Воронцовська	37,3
5. Липовська	24,2
6. Мосєвська	50,3
7. Новочигольська	0,2
8. Серед наїкорецька	6,0
9. Таловська	24,0
10. Хріновська	0,3
11. Чесменська	0,5

-----00000000-----

ПОЛІСЬКА ОБЛАСТЬ
1926 року.

11. НОВОХОПЕРСЬКИЙ ПОВІТ

% Укр.

28,5

Волості:

1. Абрамовська	7,5
2. Архангельська	0,2
3. Беликоархангельська	92,7
4. Верхнекарачановська	0,1
5. Воробєвська	38,6
6. Єланьколіновська	11,6
7. Макарівська	3,8
8. Новохоперська	45,0
9. Пихівська	57,1

12. БОБРОВСЬКИЙ ПОВІТ

21,5

Волості:

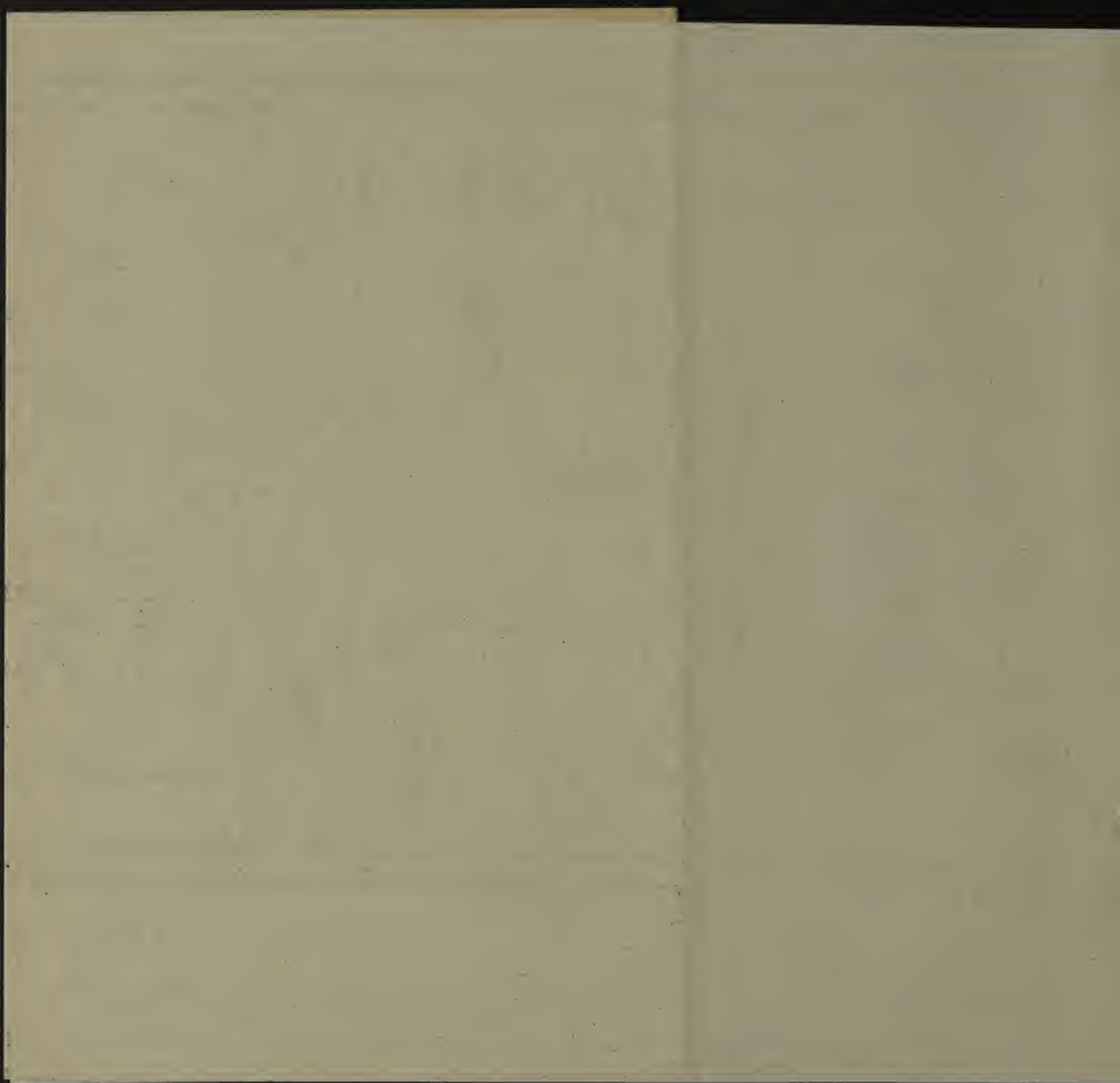
1. Анненська	0,1
2. Бобровська	0,1
3. Бутурлиновська	6,3
4. Воронцовська	37,3
5. Липовська	24,2
6. Лосєвська	50,3
7. Новочигольська	0,2
8. Серед нїкорєцька	6,0
9. Таловська	24,0
10. Хріновська	0,3
11. Чесменська	0,5

-----0000\$0000-----

Мапа Північного Пограниччя України.

———— Границі держав. —+—+— Границі країв. —•—•— Границі округ та повітів. Границі районів та волостей.
 o-o-o-o-o Гранична лінія, предложена українським Державним Урядом. xxxx Гранична лінія, сконструована на підставі перепису 1926 року.

В И Д А Н Н Я

Українського Суходолового Інституту

1. ТИМІШ ОЛЕСІК - Мапа Української Метрополії з поясненням. Київ 1944 /31x22/, стор.10 і 1 мапа.
2. ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ЗБІРНИК - книга перша. Ваймар 1946 /31x22/, стор.50
3. ВЕДЕ - Сучасний мент і наші завдання. Герсфельд 1945 /31x22/, стор.4
Відбитка.
4. СТАТУТ парафії Укр.Автокефальної Православної Церкви. Герсфельд 1945 /31x22/ стор.4. Відбитка.
5. СИМЬВЕСТР, Єпископ - Церковний Устрій в Україні. Київ 1945 /31x22/ .
сторн.38.
6. МИКОЛА ЛЕВИЦЬКИЙ - Дух Базару. Київ 1946 /31x22/ стор.18.
7. ІВАН БАГРЯНИЙ - Чому я не хочу повертатись до СРСР? Відень 1946.
/31x22/, стор.16.
8. В РІЧНИЦЮ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ - 22 січня 1946. Женева 1946 /31x22
стор.12.
9. ДО УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДЯН В ЕМІГРАЦІЇ - Женева 1946 /31x22/, стор.10.
10. ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ЗБІРНИК - Книга друга. Київ 1946 /31x22/, стор.40.
11. МИХАЙЛО МІШЕР - Нотатка до питання за тризуб. /31x22/ 14 сторінок
і одна ілюстрація. Відбитка. Женева, 1946.
12. ТИМІШ ОЛЕСЕВИЧ - Мапа Соборної України і сумежних заприязнених країн.
Женева 1946 /30x21/ 14 стор. тексту і мапа розм.
65x90.
13. ЮРІЙ ЛИПА - Київ - Вічне Місто. Женева 1946 /31x22/ 15 стор.і одна
світлина. Передрук.
14. ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ГРОМАДСЬКИЙ РЕЛІГІЙНИЙ ЗБІРНИК - Книга перша. На чужи-
ні 1947./31x22/ 86 сторн. ÷ 5 світлин та 1 мапка.
15. ЮРІЙ ЛИПА 1900-1944. Збірник, кн.І. /друкується/.
16. ТИМІШ ОЛЕСІК - Сіра Україна. Женева 1947 /31x22/ сторн.46 і одна мап.
17. ТИМІШ ОЛЕСІК - Північні межі Української Метірної Держави, 2 вид.
Женева 1947 /31x21/ 34 стор. 1 світлина та 1 мапка.
18. ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ГРОМАДСЬКИЙ РЕЛІГІЙНИЙ ЗБІРНИК - Книга друга /друку-
ється.

Українського Морського Інституту:

1. ЮРІЙ ЛИПА - Чорноморська доктрина. Варшава. 1940 /29x22/ стор.14÷6.
2. ЛЕВ БИКОВСЬКИЙ - Туреччина. Бібліографічні матеріали. Варшава 1940.
/31x22/ стор.68.
3. Г.І. БРАТІАНУ - Початки торгівлі на Чорному морі. Варшава 1940.
/31x22/, стор.42.
4. ОЛЕГ КУЛІНЯК - Чорноморська проблема в українській промисловості.
Варшава 1941 /31x22/, стор.50 і 1 схема.
5. ІВАН ШОВГЕНІВ - Чорне море. Гідрографічний нарис Чорного моря та його
басейну. Варшава 1941 /31x22/ стор.112 і одна карта.
6. АЧАТОЛЬ ОГІЗНЮ - Комунікаційне летунство в чорноморському просторі.
Сучасний стан і можливості розвитку. Варшава 1941.
/31x22/, стор.32 і 2 схеми.
7. ІВАН ШОВГЕНІВ І ВАЛЕНТИН САДОВСЬКИЙ - Український Чорноморський Ін-
ститут. Програма діяльності. Варшава /31x22/ стор.20.
8. ЮРІЙ ЛИПА І ЛЕВ БИКОВСЬКИЙ - Чорноморський простір. Атлас. Схвми ри-
сував Ст.В. Варшава 1941 /31x22/ стор.46.
9. ДМИТРО ІЄСТЕРЕНЮ - Організація адміністрації морських портів Украї-
ни. Одеса 1941 /31x22/, стор.34 і 3 схеми.

10. ЧОРНОМОРСЬКИЙ ЗБІРНИК - Книга перша. Одеса 1942 /31x22/, стор.68 і 1 схема.
11. ЮРІЙ ЛИПА - Емоційні первні в Чорноморському світогляді. Одеса 1942 /31x22/, стор.15. Відбитка.
12. МАКСИМІЛІАН ПЛЕЧКО - Українська Гетьманська флота 1918 р. Стислий нарис. Одеса 1942 /31x22/, стор.17. Відбитка.
13. ЮРІЙ ЛИПА - Чорноморська доктрина. Друге видання. Одеса 1942. /31x22/ стор.165 і 1 мапка.
14. ЧОРНОМОРСЬКИЙ ЗБІРНИК - Книга друга, Одеса 1942 /31x22/, стор.67. і 4 аркуші схеми.
15. ІЛАРІОН, Архiepіскоп - Церква під монголами в 13-14 столітті. Одеса 1942 /31x22/, стор.33.
16. ІЛАРІОН, Архiepіскоп - Український Запорозький скит на Афоні. Одеса 1942 /20x22/, стор.16 і 1 ілюстр. Відбитка.
17. ЧОРНОМОРСЬКИЙ ЗБІРНИК - Книга третя. Одеса 1943 /31x22/ стор.64 і 2 ілюстрації.
18. СТЕПАН РУДНИЦЬКИЙ - Українська справа зі становища політичної географії. Друге вид. з передмовою Л.Биковського. Одеса 1943 /31x22/, 150 сторн.
19. ЛЕВ БИКОВСЬКИЙ - Іван Шовгенів, 1874-1943. Біо-бібліографічні матеріали. Одеса 1943 /31x22/ стор.4 і одна ілюстрація. Відбитка.
20. ЛЕВ БИКОВСЬКИЙ - Напрямні всеукраїнської високошкільної політики. В порядку дискусії. Одеса 1943 /31x22/ стор.6. Відбитка.
21. ІВАН ФЕДЕНКО-ЧОПІВСЬКИЙ - Проблема технічного високошкільництва в Україні. В порядку дискусії. Одеса 1943 /31x22/ стор.4. Відбитка.
22. ЮРІЙ ЛИПА - Міт Півдня. Одеса 1943 /31x22/, стор.7. Відбитка.
23. ІЛАРІОН, Архiepіскоп - Русикон на Афоні. Холм 1943 /31x22/, стор. 11 і 1 ілюстрація.
24. ВІТОЛД МІЛНІЕР - Аріяна Флавія з Нікомідії "Плавання довкола Понту Евксінського" О/Чорного моря/ Одеса 1944. /31x22/, стор.13. Відбитка.
25. ЛЕВ БИКОВСЬКИЙ - Степан Рудницький. Біо-бібліографічні матеріали. Одеса 1943 /31x22/ стор.14 і 1 ілюстр. Відбитка.
26. ЧОРНОМОРСЬКИЙ ЗБІРНИК - Книга четверта. Одеса 1944 /31x22/ стор.73 і 1 ілюстрація.
27. ЧОРНОМОРСЬКИЙ ЗБІРНИК - Книга пята. Одеса 1944 /31x22/ стор.79 і 1 схема.
28. ЧОРНОМОРСЬКИЙ ЗБІРНИК - Книга шеста. Одеса 1945 /31x22/ стор.40.
29. ВАСИЛЬ ДУБРОВСЬКИЙ - "Батько Нестор Махно"... Герсфельд 1945. /31x22/, стор.26. Відбитка.
30. ЧОРНОМОРСЬКИЙ ЗБІРНИК - Книга сема. Одеса 1946. /31x22/ стор.44 і 1 мапка.
31. ЛЕВ БИКОВСЬКИЙ - Апостол Новітнього Українства /Юрій Липа/. Київ 1946 /31x22/ стор.9. Відбитка.
32. МИХАЙЛО МІЛНЕР - Студії з ранньої історії Приозів'я. I. До історії Тонайса. /План міста/. Одеса 1946. /31x22/ стор.16 і одна ілюстрація. Відбитка.
33. СТЕПАН ГАЄВСЬКИЙ - "Александрія" в давній українській літературі. Одеса 1946. /31x22/, стор.8. Відбитка.
34. МАРКО АНІСНОВИЧ - Чи були Кімерійці в Україні? Одеса 1946 /31x22/ стор.15. Відбитка.
35. МИХАЙЛО МІЛНЕР - Могила князя Святослава. Женева 1946, /31x22/ 13 стор. і одна ілюстрація.
36. ЧОРНОМОРСЬКИЙ ЗБІРНИК - Книга десьма. Женева 1946 /31x22/ 54 стор. і 2 ілюстрації.

37. МИХАЙЛО МІЛЛЕР - Студії з ранньої історії Приозів'я: II. Антична колонізація Приозів'я. Женева 1946 /31x22/ 20 сторн. і ілюстрації.
38. ТЕОДОР РАЙНАХ - Мітридат Евпатор Базілевс Понтійський. Женева 1946 /31x22/ 14 сторн. і 1 ілюстр. Відбитка.
39. МИХАЙЛО МІЛЛЕР - Студії з ранньої історії Приозів'я. III. Бібліографія до питання за античну колонізацію Приозів'я та Пониззя Дону. Женева 1946 /31x22/ 16 сторн. Відбитка.
40. ЛЕВ БИКОВСЬКИЙ - Чорноморський факультет Таврійського Державного Університету. З кооредератом Доц. Дра М. Антоновича. Женева 1946 /31x22/ 10 сторн. Відбитка.
41. ЧОРНОМОРСЬКИЙ ЗБІРНИК - Книга девята. Женева 1946 /31x22/ 48 сторн. і 1 аркуш ілюстрацій.
42. ЛЕВ БИКОВСЬКИЙ - Апостол новітнього Українства /Юрій Липа/, 2-ге вид. Франкфурт/Майн 1946 /20,5x14,5/ 8 сторн.
43. МАРКО АНТОНОВИЧ - Скитія і Єгипет в античному письменстві. Женева. 1946 /31x22/ 15 сторн. Відбитка.
44. МИХАЙЛО МІЛЛЕР - Студії з ранньої історії Приозів'я. IV. Скільки було Танаїсів? Женева 1946 /31x22/ 9 сторн. Відбитка.
45. ЛЕВ БИКОВСЬКИЙ - Шостиліття діяльності Укр. Суходолового, Морського та Океанічного Інститутів. Женева 1946 /31x22/ 7 сторн. і одна ілюстрація. Відбитка.
46. МИХАЙЛО МІЛЛЕР - Студії з ранньої історії Приозів'я. V. Дослідження Нижне-Гниловського городища. Женева 1946. /31x22/ 19 сторн. і 1 ілюстрація.
47. ЧОРНОМОРСЬКИЙ ЗБІРНИК - Книга десята. Женева 1947 /31x22/ 80 сторн. та 1 аркуш ілюстрацій.
48. МИХАЙЛО МІЛЛЕР - Студії з ранньої історії Приозів'я. VI. Досліди сарматського некрополю та селища біля ст. Н. Гниловської, Женева 1947 /31x22/ 18 сторн. і один аркуш ілюстрацій. Відбитка.
49. ВАСИЛЬ ГЛАЗКОВ - Козача проблема. Женева 1947 /31x22/ 26 сторн. Відбитка.
50. МИХАЙЛО МІЛЛЕР - Студії з історії Приозів'я. VII. Антична торгівля на Приозів'і. Женева 1947 /31x22/ 27 стор. і одна малюк.
51. МИХАЙЛО МІЛЛЕР - Студії з історії Приозів'я. X. Візантійська торгівля та культура в Приозів'і - басейні Дону. Женева 1947 /31x22/ 27 сторн. і одна малюк.
52. ВАСИЛЬ ДУБРОВСЬКИЙ - Україна й Крим в історичних взаєминах. Женева 1946 /31x22/ 44 сторн.
53. МИХАЙЛО МІЛЛЕР - Студії з історії Приозів'я. IX. Демографічний нарис сармато-алан. Женева 1947 /31x22/ 19 сторн.
54. МИХАЙЛО МІЛЛЕР - Студії з історії Приозів'я. XI. Генуезько-Венеційська доба 13-15 ст.ст. Женева 1947 /31x22/ 18 сторн.
55. МИХАЙЛО МІЛЛЕР - Студії з історії Приозів'я. XII. Старий город /Старочеркаська станиця/. Женева 1947 /31x22/, 18 сторн.
56. МИХАЙЛО МІЛЛЕР - Студії з історії Приозів'я. XIII. Женева 1947 /31x22/ 24 сторн. з кольоровою малюком.
57. ЮРІЙ ЛИПА - Чорноморська доктрина. Третє видання з передмовою Льва Биковського. Женева 1947 /31x22/, 95 стор., 2 світ-лини і 1 малюк.
58. ЛЕВ БИКОВСЬКИЙ - Іван Шовгенів, 1874-1943. Біо- і бібліографічні матеріали. Друге вид. Женева 1947 /31x22/ 14 сторн. і 3 світ-лини.
59. ЧОРНОМОРСЬКИЙ ЗБІРНИК - Книга одинадцята. Женева 1947 /31x22/ 90 сторн. і 2 ілюстрації.
60. ПЕТРО ЗУРІННИЙ - Бадим Михайлович Щербаківський. /З нагоди 70-років життя/. Женева 1947 /31x22/ 14 сторн. і світ-лина. Відбитка.

61. ВАСИЛЬ ДУБРОВСЬКИЙ.- Туреччина між молотом і кувалдою. На чужині 1947 /31x22/ 23 сторн. Відбитка.
62. МИХАЙЛО МИШЕР - Студії з ранньої історії Приозів'я. УШ. Сарматська матеріальна культура. Женева 1947 /31x22/ 22 сторн. і аркуш ілюстрацій.
63. МИХАЙЛО МИШЕР - Приозівська Русь - Україна за археологічними матеріалами. /Друкується/.

Українського Океанічного Інституту:

1. ЛЕВ БИКОВСЬКИЙ - Великодержавні проблеми України. Київ 1942 /31x22/ сторн. 23 і одна схема. Відбитка.
2. ІВАН СВІТ - Український Національний Дім в Харбіні. Одеса-Харбін. 1943 /31x22/ 42 сторн. і 4 світлин. Передрук.
3. ІВАН СВІТ - Український Далекий Схід. З передмовою та доповненнями Василя Кійовича. Одеса-Хабаровськ 1944. /31x22/ стор. 37. і одна мапа.
4. МАПА ЗЕЛЕНОЇ УКРАЇНИ - Одеса - Хабаровськ 1944 /73x49/. Передрук.
5. ТИМІШ ОЛЕСІЮК - Зелена Україна. Одеса 1944 /31x22/ ст. 47 і одна мапа.
6. ЛЕВ БИКОВСЬКИЙ - Україна над океаном. Одеса 1945 /31x22/ стор. 19. Відбитка.
7. ОКЕАНІЧНИЙ ЗВІТНИК - Книга перша. Одеса - Володимиросток. 1946 /31x22/ стор. 31.
8. АНДРІЙ КАЧОР - Американська Україна. Женева 1946 /31x22/ 9 сторн. Відбитка.
9. ЛЕВ БИКОВСЬКИЙ - Україна над Океаном. Друге вид. Одеса-Володимиросток. 1946 /31x22/ 16 сторн. Відбитка.
10. МАРТІЯ Об'єднаних Націй. Женева 1946 /31x22/ 30 сторн.
11. ЛЕВ БИКОВСЬКИЙ - Україна над океаном. Третє вид. Франкфурт/Майн 1946, 8^о, 23 сторн.
12. ОКЕАНІЧНИЙ ЗВІТНИК - Книга друга. Женева 1946 /31x22/ 41 сторн. і одна ілюстрація.
13. РОМАН КОРДА - Зелена Україна в час другої світової війни. Женева 1946 /31x22/ 9 сторн. Відбитка.
14. ІВАН ЗАГРЯНИЙ - Українці біля Тихого Океану /друкується/.
15. ОКЕАНІЧНИЙ ЗВІТНИК - Книга третя /Друкується/.

-----:~::~:-----

З М І С Т

	Стори.
ВСТУП	3
Природньо-географічні бар'єри	6
Принципи економічні	8
Принципи державно-правного та культурно-історичного характеру	9
Принцип етнографічний	10
УКРАЇНСЬКО-БІЛОРУСЬКІ РОЗГРАНІЧЕННЯ	13
Берестейсько-Пінське Полісся	13
Мозирсько-Помельське Полісся	14
Стародубське Полісся	18
УКРАЇНСЬКО-МОСКОВСЬКІ РОЗГРАНІЧЕННЯ	20
Загальне	20
Курське пограниччя	21
Воронізьке пограниччя	24
ЗАКІНЧЕННЯ	24
ПРИМІТКИ	26
ДОДАТКИ	27
1. Адміністративний поділ Північного Пограниччя України на 1 січня 1927 року	27
2. Мапа Північного Пограниччя України.	
3. Світлина Д-ра Т.Олесіюка-Олесевича.	
ВИДАНЕ Уко.Суходолового Морського та Океанічного Інститутів	31
ІНШІ ДРУКОВАНІ ТА РУКОПИСНІ ПРАЦІ Д-РА Т.ОЛЕСІЮКА-ОЛЕСЕВИЧА.	

ІНШІ ДРУКОВАНІ ТА РУКОПИСНІ ПРАЦІ

ДРА ТИМОНА ОЛЕСІЮКА-ОЛЕСЕВИЧА

1. Т.Олесіюк. - "Українське життя на Холмщині та Підляшші". Серія нарисів у Київській газеті "Рада". Червень-Липень 1913 року.
2. Т.Олесіюк. - "Народні сербські звичаї за словарем Вука Караджича". Доповідь, зачитана в семінарі славянознавства Проф. Погорелова і подана деканатові історично-філологічного факультету Імператорського Варшавського Університету в лютому 1914 р. /В рукописі/
3. Т.Олесіюк. - "І.С.Тургенев і Україна". Доповідь зачитана в семінарі нової російської літератури Проф.Замотіна і подана деканатові історично-філологічного факультету Імператорського Варшавського Університету в березні 1915 року. /В рукописі/
4. Т.Олесіюк. - "Студентські справи". Статті в газеті "Українська Трибуна" за 1921-1922 рік. Варшава.
5. Т.Олесевиц. - "Вибори в Польщі та українці". Статті в журналі "Нова Україна" чч.16-18 за 1922 рік. Прага.
6. Т.Олесіюк. - "Студенство в УССР". Стаття в журналі "Український Студент", ч.1-2. за 1922 рік. Прага.
7. Т.Олесевиц. - "Українське шкільництво північно-західних українських земель". Статті в журналі "Нова Україна" за 1923-1924 рік. Прага.
8. Т.Олесіюк. - "Статистичні видання в УССР". Стаття в журналі "Нова Україна" за 1924 рік. Прага.
9. Т.Олесіюк. - "Проф.О.Потебня". Стаття сприводу ювілею видання праці "Язык і мысль". Журнал "Нова Україна" за 1924 рік. Прага.
10. Т.Олесіюк. - "Пам'яті Вовдя України" /С.Петлюра./. Часопис "Гуртуймося" 1926 рік. Прага.
11. Т.Олесіюк. - "Спомини про С.Петлюру". Стаття в журналі "Студентський Вістник" за 1927 рік. Прага.
12. И.А.Вильй /Кріптонім/ - "Казачьи земли" -Территория и Народонаселение". Окремий відбиток статей поміщених у часописі "Большое Казачество-Вільне Козацтво", чч.19-23 за 1928 рік. 26 стор. і 2 мапи. Прага.
13. И.А.Вильй /Кріптонім/ "Горцы Кавказа". Стаття в часописі "Большое Казачество-Вільне Козацтво" за 1930 рік. Прага.
14. Т.Олесевиц. - "Статистичні таблиці українського населення СССР за переписом 17 грудня 1926 року". Текст у мовах: українській, польській і французькій. Праці Українського Наукового Інституту. Том II. Серія Статистична, кн.2. Варшава 1930. Стор.128 ін фолію.
15. Т.Олесевиц. - "Українська людність СССР". Розвідки Т.Олесевица, О.Пителя, В.Садовського і О.Чубенка, праці Українського Наукового Інституту Том I. Серія статистична Книга 1. Стор.160. Варшава. 1931.
16. Т.Олесіюк. - "Північні кордони Української Народньої Республіки". Стаття поміщена в Воєнно-літературному журналі "Табір", ч.14. за 1930 рік. Стор.55-95 і одна мапа. Варшава-Каліш.

17. Т.Олесіюк. - "Південні кордони Української Народньої Республіки".
Стаття поміщена в Воєнно-літературному журналі "Та-
бор" ч.15. Стор.48-68 і 1 мапа. Варшава-Каліш 1931 р.
18. Т.Олесіюк. - "Українські колоніальні землі". Цікл статей поміщених
у Воєнно-науковому журналі "Табір" за 1932-1934 ро-
ки. Варшава-Каліш.
Ч.17. 1932 р. Стор.47-69. Основні напрямки виселенсь-
ких рухів в Європі і участь українців в еміграції до
Америци. Переселення українців до Азії.
Ч.18. 1932 р. Стор.76-111 і 1 мапа. Зелений Клин -
Далеко-Східній Край.
Ч.20. 1933 р. Стор.48-51. Сірий Клин - Казахстан -
Ближнє-Східній Край.
Ч.21. 1934 р. Стор.38-46 і 1 мапа. Теж.
Ч.22. 1934 р. Стор.33-46 і 1 стат.таблиця. Теж.
19. Т.Олесіюк. - "Зелена Україна". Український Океанічний Інститут.
Ч.5 ін 4^о. Стор.47 і 1 мапа. Одеса 1944.
20. Т.Олесіюк. - "Мапа Української Метрополії" з поясненням. Україн-
ський Суходоловий Інститут Ч.1 ін 4^о, Стор.10 і 1
мапа. Київ 1944.
21. Т.Олесевич. - "Мапа Соборної України і сумежних заприязнених Країн".
Український Суходоловий Інститут Ч.12 ін 4^о. Стор.14
і 1 мапа 56x84 см. 1:6.000.000. Женева 1946 р.
22. Т.Олесевич. - "До справи церковно-адміністративного устрою україн-
ської православної церкви". Стаття поміщена у "Все-
українському Громадському Релігійному Збірнику".
Український Суходоловий Інститут ч.14. Стор.60-63
і 1 мапа. На Чужині 1947.
23. Т.Олесевич. - "Сіра Україна" - Українська Дочерня Осельча Держава
в Середній Азії. /Сірий Клин-Казахстан./
Український Суходоловий Інститут ч.16 ін 4^о. Стор.44
і 1 мапа. Женева 1947.
24. Т.Олесіюк. - "Соборна Україна". Збірник статей присвячених з'ясо-
ванню проблем української "соборности". Праця готова
до друку. Стр.70. /біля 6 арк. друку/.
25. Т.Олесевич. - "Основні напрямні української національно-державної
міжнародної політики". Праця готова до друку. /біля
1 арк. друку/.
26. Т.Олесіюк. - "Про меморіа Українае". Найкоротші і найнеобхідніші
відомості про Український Народ, Українську Державу і
Українську Проблему в світі. Праця готова до друку.
/біля 5 арк. друку/.
27. Т.Олесіюк. - "Зелена Україна". Друге доповнене видання. Праця при-
готовлюється до друку. /біля 6 арк. друку/.
28. Т.Олесіюк. - "Козаччина-. Географічно-політичний нарис. Праця при-
готовлюється до друку. /біля 3 арк. друку/.
29. Т.Олесіюк. - "Участь Холмщини та Підляшся в українській збройній
боротьбі 1917-1920 років. Праця приготовлюється до
друку. /біля 3 арк. друку/.
30. Т.Олесіюк. - "Ідея української соборности. "Проблеми", Мюнхен,
Липень 1947, сторн.18-19.
31. Т.Олесіюк. - "Основні расові компоненти української нації". - "Рід
та Знамено", На чужині, кн.3, 1947, сторн.17-21. і
одна діаграма.

УКРАЇНСЬКИЙ
Л. 2519
МУЗЕЙ-АРХІВ